

Selvitys oikeusministeriölle

Äänestysjärjestelyt samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa

13.4.2026

Kolmas Persoona Oy: Outi Nokkonen, Elise Rehula, Anna Sutherland

Sisällys

Esipuhe	3
Tiivistelmä	4
1. Johdanto	4
1.1 Selvityksen tausta ja lähtökohdat	6
1.2 Muotoiluprosessin kulku	7
1.3 Äänestäjäkokemus ja palvelumuotoilu	8
2. Muotoilusuositukset	9
2.1 Vaalien visuaalinen erottaminen	11
2.2 Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä	14
2.3 Suullinen opastus ja vuorovaikutus	17
2.4 Vaalipaikan materiaalit	20
2.5 Äänestyksen putkitus ja koppien sijoittelu	26
3. Esimerkki muotoilusuosituksista käytännössä: ohjeet kunnille kahteen äänestysjärjestelyyn	28
3.1 Äänestäjän palvelupolku	29
3.2 Äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja	30
3.3 Äänestysjärjestelyt eriytyneissä vaaleissa	33
4. Selvityksen toteutus	36
4.1 Taustoitus: Kuntakyselyt	38
4.2 Taustoitus: Muotoilun asiantuntijaraati	41
4.3 Taustoitus: Vierailut erityisryhmien luona	45
4.4 Vaalitestaukset	47
4.5 Vaalitestaukset: Erialaisten asetelmien testaaminen	50
4.6 Vaalitestaukset: Ääntenlaskennan tulokset	56
4.7 Vaalitestaukset: Vaalien visuaalinen erottaminen	57
4.8 Vaalitestaukset: Ohjeet, opastukset ja äänestysmateriaalit	58
4.9 Vaalitestaukset: Äänestämisen tunnekokemus	63
4.10 Vaalitestaukset: Toisista vaaleista kieltäytyminen	64

Esipuhe

Oikeusministeriö tilasi syksyllä 2025 Kolmas Persoona Oy:ltä selvityksen samanaikaisten alue- ja kuntavaalien äänestysjärjestelyistä, äänestäjäohjeistuksesta ja viestinnästä. Työskentelyn tavoitteena oli tuottaa käytännönläheisiä suosituksia seuraavien samanaikaisten vaalien valmistelun tueksi.

Selvityksessä arvioidaan ja esitetään kehittämissuhteita palvelumuotoilun näkökulmasta. Suositukset perustuvat kuntien vaaliviranomaisten kyselyyn, muotoilun ja saavutettavuuden asiantuntijaraadin näkemyksiin sekä äänestyspaikkajärjestelyiden käytännön testaamisiin.

Selvityksessä esitetyt ehdotukset ja suositukset ovat selvityksen tekijöiden. Suositukset perustuvat noin kolmen kuukauden aikana rajatun asiantuntija- ja testaajajoukon kanssa toteutettuun taustatyöhön ja kokeiluihin. Ne ovat luonteeltaan alustavia ja edellyttävät lisäarviointia sekä pilotointia ennen mahdollista käyttöönottoa.

Kiitämme jokaista työhön osallistunutta vaalivirkailijana toiminutta, asiantuntijaraatilaista, äänestäjätestaajaa, vaalitestausten avustajaa sekä vaalitestaukset tiloissaan mahdollistaneita Prisma Lielahtea ja Tampereen seudun työväenopistoa.

Tampereella 13.4.2026

Kolmas Persoona Oy

**Selvitys oikeusministeriölle:
Äänestysjärjestelyt samanaikaisesti
toimitettavissa vaaleissa
13.4.2026**

Kolmas Persoona Oy:n työryhmä:
Outi Nokkonen, Elise Rehula ja Anna Sutherland

Vaalitestausten avustajat:
Noora Aakko, Eemeli Junnila,
Tajja Kivelä ja Sini Mäkeläinen.

Valokuvat
Sampolasta: Riina Nousu
Prisma Lielahdesta: Kolmas Persoona Oy

Grafiikka ja taitto:
Kolmas Persoona Oy

Tiivistelmä

Oikeusministeriö tilasi syksyllä 2025 Kolmas Persoona Oy:ltä palvelumuotoiluselvityksen samanaikaisesti toimitettavien alue- ja kuntavaalien äänestysjärjestelyistä. Selvityksen taustalla on huhtikuun 2025 vaalien merkittävä hylättyjen äänen taso: aluevaalien hylkäysprosentti (4,0 %) oli lähes kolminkertainen kuntavaaleihin (1,6 %) verrattuna. Selvityksen tavoitteena oli tunnistaa käytännön muotoiluratkaisuja, joilla äänestysvirheitä voidaan vähentää seuraavissa samanaikaisissa vaaleissa.

Selvitys toteutettiin joulukuun 2025–maaliskuun 2026 välisenä aikana kolmivaiheisena prosessina. Taustoituvaiheessa kerättiin kokemustietoa kuntakyselyillä (25 kuntien vaalijärjestelyistä vastaavaa, 50 vaalivirkailijaa) sekä muotoilun ja saavutettavuuden asiantuntijaraadilla. Lisäksi toteutettiin vierailut kahteen tunnistettuun erityisryhmään (maahanmuuttajien ryhmä ja seniorien ryhmä), joiden saaminen mukaan testiäänestäjiksi seuraavassa vaiheessa olisi oletettavasti haastavaa. Helmikuussa 2026 järjestettiin käytännön vaalitestaukset kahdella oikeankaltaisella äänestyspaikalla - automarketissa ja työväenopistolla - joissa noin 250 vapaaehtoista testiäänestäjää suoritti kokeiluja eri äänestysjärjestelyasetelmissä.

Selvitys tuotti viisi muotoilusuositusta äänestäjäkokemuksen parantamiseksi:

1. Vaalien visuaalinen erottaminen: kummallekin vaalille suositellaan omaa selkeää tunnusväriä, jonka on kuljettava johdonmukaisesti läpi koko äänestäjän polun ennakkomateriaalista vaaliuurnaan asti.
2. Äänioikeusilmoitusta ja ennakkoviestintää uudistetaan niin, että samanaikaisuus ja siitä seuraavat erityisjärjestelyt nousevat selkeämmin esiin. Ennakkoviestinnän vastuu on laajennettava koordinoitusti useammalle toimijalle — vaalipaikalla tapahtuva informointi on usein jo liian myöhäistä.
3. Suullisen opastuksen ja vuorovaikutuksen kehittäminen on testausten selkein löydös. Jo lyhyt, kaikille yhdenvertaisesti annettu ensikohtaaminen äänestyspaikalla riittää merkittävästi vähentämään äänestäjän epätietoisuutta ja virheiden riskiä.
4. Vaalipaikan materiaaleja (ohjejulisteita, ehdokaslistoja ja äänestyslippuja) kehitetään selkeämmiksi ja vähemmän kognitiivisesti kuormittaviksi, jotta äänestäjä löytää oikean tiedon oikealla hetkellä.
5. Kunnille esitetään ja ohjeistetaan tasa-arvoisina kaksi erilaista äänestysjärjestelyvaihtoehtoa (äänestysputki ja yhdistelmäkopit), joiden toteuttamiskelpoisuutta voidaan arvioida ja soveltaa paikallisten olosuhteiden mukaan.

Selvityksen suositukset ovat luonteeltaan alustavia ja edellyttävät lisäarviointia sekä pilotointia ennen laajempaa käyttöönottoa.

1 Johdanto

Tämä osio esittelee selvityksen taustan, lähtökohdat ja rajaukset, muotoiluprosessin kulun sekä tiivistetyn kuvauksen äänestäjän kokemukseen vaikuttavista tekijöistä.

1.1 Selvityksen tausta ja lähtökohdat

TAUSTA

Tämä selvitys koskee samanaikaisten vaalien äänestyspaikkojen järjestelyä ja äänioikeutettujen ennakkoon saamaa ohjeistusta. Selvityksen tavoitteena on tunnistaa, miten samanaikaiset vaalit saadaan äänestäjän näkökulmasta mahdollisimman selkeäksi, jotta äänestysmerkintään liittyviltä virheililtä välttyttäisiin.

Toimeksiannolle asetettiin tilaajan toimesta muutamia rajoituksia, jotka perustuvat vaalilakiin. Laadittavien suositusten tulee huomioida äänestäminen paperista äänestyslippua käyttäen, vaalisalaisuuden säilyttäminen äänestämässä, vaalivirkailijan mahdollisuus todentaa äänestäjän henkilöllisyys ja äänioikeus sekä tehdä merkintä äänioikeuden käyttämisestä vaaliluetteloon tai äänioikeusrekisteriin. Lisäksi oletuksena oli, että samanaikaisia vaaleja tullaan järjestämään myös jatkossa.

Työn keskeisenä taustamateriaalina on käytetty oikeusministeriön omaa muistiota (OM 2025)¹ ja kansallisen vaalitutkimuskonsortion (FNES 2026)² selvitystä. Verrattuna näihin kahteen aiempaan selvitykseen, tämän selvityksen lähtökohdana on samanaikaisten vaalien äänestäjäkokemuksen kehittäminen ja muotoiluratkaisujen löytäminen samanaikaisten vaalien järjestämisen tapoihin.

Vuoden 2025 alue- ja kuntavaaleissa oikeusministeriö teki jo useita toimenpiteitä, joiden tarkoitus oli helpottaa samanaikaisten vaalien järjestely- ja äänestäjäkokemusta. Näitä olivat muun muassa vaalien erottaminen väreillä (violetti ja valkoinen), kuntien vaaliohjeiden sisältämät ehdotukset erilaisista äänestyspaikkajärjestelyistä, aluevaalien ehdokasnumeroiden muuttaminen nelinumeroiseksi, hieman normaalia suurempi panostaminen vaaliviestintään, äänestäjän ohjejuliste kuntien käyttöön ja äänioikeusilmoituksen liitesivu, jossa kerrattiin aluevaltuuston ja kunnanvaltuuston tehtävät.

1. Oikeusministeriö: [Muistio vuoden 2025 alue- ja kuntavaalien toimittamisesta](#), Oikeusministeriö 5.6.2025.

2. Westinen, Jussi - Kestilä-Kekkonen, Elina (Suomen kansallinen vaalitutkimuskonsortio - FNES): [Selvitys samanaikaisten vaalien järjestämisen kehittämisestä](#), Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita, 2026/5.

LÄHTÖKOHDAT

Toimeksiannon lisäksi olennaisia lähtökohtia aiemmista selvityksistä ovat seuraavat:

Hylättyjen äänien määrä oli merkittävä ja epätasainen, painottuen aluevaaleihin.

Aluevaalien hylkäysprosentti (4,0 %) oli moninkertainen kuntavaaleihin (1,6 %) verrattuna. Ero kertoo, että ongelma liittyy erityisesti aluevaaleihin, ei samanaikaisuuteen sinänsä. (OM 2025.)

Aluevaaleihin liittyy rakenteellisia tekijöitä, joihin muotoilulla ei voida vaikuttaa.

Hyvinvointialueiden toistaiseksi heikko tunnettavuus ja järjestelmän koettu legitimitteettivaje näkyivät äänestyspaikoilla (FNES 2026). Nämä tekijät rajattiin selvityksen ulkopuolelle. Ratkaisuja ei etsitä aluevaalien tunnettuuteen tai niihin liittyvään motivaatiovajeeseen, vaan niiden äänestäjien tukemiseen, jotka haluavat äänestää.

Hylkäysten syyt olivat moninaisia.

Tietämättömyys, huolimattomuus ja tietoinen protesti selittivät kukin osan hylätyistä äänistä. Lisäksi noin 1%:lla äänestäjistä kahden vaalin äänestysliput näyttivät menneen keskenään sekaisin. (OM 2025, FNES 2026.) Koska syyt vaihtelevat, ratkaisuja ei voi suunnitella vain yhtä virhetyyppiä ajatellen. Testattujen ratkaisujen tulee liittyä sekä epätietoisuuteen että huolimattomuuteen.

Ratkaisujen reunaehtona on kuntien toteutuskyky.

Esimerkiksi vaalien eriyttäminen erillisiin koppeihin lisää kustannuksia ja voi vähentää äänestyspaikkojen määrää. Kuntia huolettaa myös vaalivirkailijoiden riittävyys. (FNES 2026) Ratkaisuehdotuksissa on arvioitava äänestäjän näkökulman lisäksi niiden toteutettavuutta erikokoisissa kunnissa ja erilaisissa äänestyspaikoissa.

On todennäköistä, että samanaikaisissa vaaleissa hylättyjen äänien taso ei koskaan tasoitu yksittäin järjestettyihin vaaleihin nähden (OM 2025).

1.2 Muotoiluprosessin kulku

Selvityksen muotoiluprosessi toteutettiin joulukuun 2025 ja maaliskuun 2026 välisenä aikana. Prosessiin osallistui yhteensä noin 350 henkeä, sisältäen kuntien keskusvaalilautakuntien asiantuntijoita, vaalivirkailijana toimineita, muotoilun asiantuntijoita sekä tavallisia kansalaisia testiäänestäjän roolissa.

Vaihe 1 TAUSTOITUS

Joulukuu 2025–tammikuu 2026

Kysely kuntien vaaleista vastaaville henkilöille sekä huhtikuussa 2025 pidettyjen alue- ja kuntavaalien vaalivirkailijoille. Kyselyllä kartoitettiin vastaajien näkemyksiä edellisten alue- ja kuntavaalien järjestämisestä ja kehittämistarpeista.

Asiantuntijaraati muotoilun asiantuntijoille. Raadilta saatiin muotoilun eri ammattilaisten näkökulmia vaalien haasteisiin sekä ideoita uusien ratkaisujen testaamiseen. Raatiin osallistui muotoilun tutkijoita ja opettajia sekä julkismuotoilun ja saavutettavuuden asiantuntijoita kunnista, valtion virastoista ja hyvinvointialueilta.

Vierailut erityisryhmien luona. Vierailut toteutettiin maahanmuuttajien ja seniorien ryhmiin. Vierailuilla kartoitettiin heidän näkökulmastaan tärkeimpiä asioita, joihin vaalijärjestelyissä tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Lisäksi testasimme heidän kanssaan äänioikeusilmoituksen muotoiluja.

Vaihe 2 TESTAAMINEN

Helmikuu 2026

Käytännön vaalitestaukset toteutettiin automarketin ennakköäänestyspaikalla sekä suuren kaupungin työväenopiston aulatilassa, varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikalla. Vaalitestauksissa rakennettiin äänestyspaikat, joissa vapaaehtoiset testiäänestäjät suorittivat annetun äänestystehtävän. Testiäänestäjiä oli yhteensä noin 250 kahden päivän aikana. Vaalitestauksissa kokeiltiin erilaisia äänestyskoppijärjestelyjä, visuaalista viestintää, vaalivirkailijoiden antamaa opastusta ja vaalien erottamisen tapoja.

Vaihe 3 YHTEENVETO

Maaliskuu 2026

Eri vaiheissa saatujen oppien ja havaintojen analysointi ja kirjaaminen suosituksiksi.

1.3 Äänestäjäkokemus ja palvelumuotoilu

Selvityksen lähtökohtana on äänestäjän kokonaisvaltainen kokemus vaaleista. Tähän viitataan kansainvälisessä tutkimuksessa voter experience -käsitteellä (mm. James & Garnett, 2023; Schneier & Lehr, 2025), jolla tarkoitetaan kaikkea sitä, mitä äänestäjä kokee, havaitsee ja tuntee vaaliprosessin eri vaiheissa tiedonhankinnasta aina äänestystapahtumaan ja sen jälkeiseen aikaan.

Äänestäjäkokemuksen tarkempaan analysointiin on tässä selvityksessä sovellettu palvelumuotoilua. Palvelumuotoilu on lähestymistapa, jossa palvelua (tässä tapauksessa vaaleissa äänestämistä) tarkastellaan ja kehitetään käyttäjän (äänestäjän) näkökulmasta. Keskeistä on tunnistaa palvelun eri osatekijät ja kohtaamispisteet, joissa äänestäjä kohtaa vaaliprosessin, sekä testata niihin kohdistuvia ratkaisuvaihtoehtoja oikeiden käyttäjien kanssa. Oheisessa kuvassa esitetään, millaisista osatekijöistä äänestäjäkokemus esimerkiksi rakentuu.

Osatekijät erottamalla on tunnistettu, mihin muotoilulla voidaan vaikuttaa ja perustaa kehittämisehdotukset äänestäjien omiin näkemyksiin. Osa kuvan taustatekijöistä rajautuu tämän selvityksen ulkopuolelle, mutta ne on tärkeä tiedostaa - äänestäjäkokemus muodostuu kokonaisuudesta, johon kaikki osatekijät vaikuttavat.

James, T. S. & Garnett, H. A. (2023) *The voter experience around the world: A human reflexivity approach*. Representation, 59(4).

Schneier, B., & Lehr, H. (2025, May 22). *The voter experience*. Harvard Kennedy School Ash Center for Democratic Governance and Innovation.

Äänestäjäkokemus palvelumuotoilun silmin. Kuva: Kolmas Persoona Oy

2. Muotoilusuositukset

Tämä osio esittelee selvityksen yhteenvetona syntyneet viisi muotoilusuositusta samanaikaisten vaalien äänestäjäkokemuksen kehittämiseksi.

Äänestäjäkokemuksen muotoilusuositukset

samanaikaisissa vaaleissa

2.1

Vaalien visuaalinen erottaminen

1. Vaalit erotetaan toisistaan kahdella selkeästi erottuvalla tunnusvärillä
2. Värit näkyvät äänestäjän polulla johdonmukaisesti
3. Värierottelusta kerrotaan suullisesti äänestäjille

2.2

Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

1. Äänioikeusilmoituksessa kiinnitetään huomio muutokseen - jotain on eri tavalla
2. Äänioikeusilmoitukseen lisätään kuvallinen ohje
3. Ennakkoviestinnän vastuuta lisätään koordinoitusti

2.3

Suullinen opastus ja vuorovaikutus

1. Äänestäjän ensikohtaamiseen lisätään suullista opastusta
2. Perusohjeistus on kaikille sama
3. Äänestyslippuja tarjotaan neutraalilla tavalla samanaikaisissa vaaleissa

2.4

Vaalipaikan materiaalit: äänestysliput, ehdokaslistat, ohjeet ja opasteet

1. Ohjejuliste kuvataan äänestäjän näkökulmasta ja pelkistettynä
2. Kopin sisällä on vain tarvittava ohjeistus, sopivalla korkeudella
3. Ehdokaslistojen luettavuutta kehitetään
4. Äänestyslippujen toisistaan erottamista parannetaan

2.5

Äänestyksen polutus ja koppien sijoittelu

1. Vaaliohjeessa esitetään kunnille kaksi vaihtoehtoista ja tasavertaista äänestysjärjestelymallia
2. Äänestäjän suullista opastusta painotetaan riippumatta valitusta mallista

2.1 Vaalien visuaalinen erottaminen

Haaste

Vuoden 2025 vaaleissa alue- ja kuntavaalien erottamiseen käytettiin värikoodausta, jossa kuntavaalien väri oli valkoinen ja aluevaalien violetti. Värit näkyivät äänestyspaikalla muun muassa äänestyslipuissa, ehdokasluetteloissa sekä vaaliurnissa.

Selvityksessä sekä vaalivirkailijat, asiantuntijaraati että testaajat toivat esiin, että alkuperäistä väriyhdistelmää ei koettu toimivana erityisesti siksi, että valkoista ei koettu väriksi ja se saattoi vaalipaikalla sekoittua muihin lappuihin ja ohjekyltteihin. Valkoinen rinnastettiin myös "tavallisiin" yksittäisiin vaaleihin, jolloin samanaikaisesti järjestettävien vaalien erityisluonne ei välittynyt äänestäjälle visuaalisesti.

Muotoilusuositus

1. Vaalit erotetaan toisistaan kahdella selkeästi erottuvalla tunnusvärillä

Vaalit erotellaan selkeästi kahdella erilaisella värillä riippumatta valitusta äänestyspaikkajärjestelystä. Kummallekin vaalille valitaan oma selkeä tunnusväri. Selkeästi erottuvat värit ovat esimerkiksi tässä selvityksessä testatut oranssi ja violetti. Värien valinnassa on tehtävä kompromissi puolueutraalien ja saavutettavien värien välillä. Valkoisen käyttö tunnusvärinä ei ole suositeltavaa sen heikon erotteluarvon vuoksi.

2. Värit näkyvät äänestäjän polulla johdonmukaisesti

Värien tulee näkyä johdonmukaisesti ja selitettynä koko äänestäjän polulla: ennakkomateriaaleissa, äänioikeusilmoituksessa, äänestyspaikan opasteissa ja koppien merkinnöissä, äänestyslipuissa, ehdokaslistoissa ja vaaliurnissa. Värikoodauksen tulisi ulottua mahdollisuuksien mukaan myös vaaleja edeltävään viestintään: oikeusministeriön vaaliviestintään, puolueiden mainontaan, julkisten toimijoiden viestintään ja mediassa käytettäviin materiaaleihin. Värien tulee olla äänestäjälle tuttuja jo ennen äänestyspaikalle saapumista.

3. Värierottelusta kerrotaan suullisesti äänestäjille

Äänestyslippuja antavan vaalivirkailijan tulee kertoa värikoodauksesta lippuja ojentaessaan, sillä pelkän visuaalisen erottelun havaitsemista ei voida olettaa kaikilta äänestäjiltä.

2.1 Vaalien visuaalinen erottaminen

Ehdotusta tukevat tutkimushavainnot

Sekä asiantuntijat että testaajat kokivat värit yleisesti ottaen tärkeäksi vaalien erottamisen tavaksi. Vaalien toivottiin eroavan toisistaan kahdella selkeällä, "oikealla" värillä. Väriyhdistelmä oranssi-violetti sai kannatusta valtaosalta testiäänestäjistä. Vaalitestauksissa värit näkyivät äänestyslipuissa, koppien ulkopinnan opasteissa sekä kopin sisällä olevissa ehdokaslistoissa ja ohjemateriaaleissa. Värikoodausta lisättiin myös äänioikeusilmoitukseen.

Testauksissa havaittiin, että koppien ulkopuolella olevan värillisen opastuksen merkitystä ei aina huomattu. Testaajat esimerkiksi ehdottivat, että väreillä voisi ohjata oikeaan koppiin myös kopin ulkopuolella, vaikka näin oli jo tehty. Lipun antavan vaalivirkailijan tulee ohjeistaa painotetusti värien käyttöä, sillä moni äänestäjä ei kiinnitä väreihin huomiota oma-aloitteisesti – erityisesti äänestäjät, jotka haluavat toimia kopissa nopeasti ja tietävät ketä äänestävät.

Värien käytön toivottiin näkyvän myös ennen vaaleja muun muassa ehdokkaiden julisteissa ja vaalimainonnassa sekä äänioikeusilmoituksessa.

Testauksissa kokeiltiin värien lisäksi muotojen käyttöä erottelun tukena esimerkiksi värisokeita ajatellen. Kokeilimme esimerkiksi ympyrää ja neliötä eri vaalien äänestyslipuissa. Testaajat eivät juurikaan huomanneet muotoja, mutta niiden ei myöskään koettu haittaavan. Tämä viittaa siihen, että muodot voivat toimia täydentävänä saavutettavuuskeinona ilman, että ne kuormittavat äänestäjää lisää.

Äänestäjän tunnekokemus

Johdonmukainen värikoodaus tukee äänestäjän tunnekokemusta erityisesti siksi, että se muuttaa kahden vaalin erottelun kognitiivisesta päättelystä nopeaksi, intuitiiviseksi tunnistamiseksi. Äänestäjän ei tarvitse lukea ja vertailla tekstejä paineen alla, vaan väri varmistaa välittömästi, mistä vaalista on kyse ja ohjaa toimimaan oikein. Kun sama värikoodaus kulkee johdonmukaisesti ennakkomateriaaleista äänestyslippuihin, koppeihin ja uurniin, äänestäjälle syntyy tuttuuden kokemus. Tämä vähentää erityisesti sitä epätietoisuuden ja virheen pelkoa, joka syntyy kun äänestäjä ei ole varma, käsitteleekö hän oikeaa lippua oikeaan vaaliin.

Toteutettavuus ja reunaehdot

Värien valinnassa tulisi huomioida sekä poliittisuus (värien ei tulisi viitata suoraan suomalaisiin pääpuolueisiin) sekä saavutettavuus (erityisesti puna-vihersokeus). Nämä kaksi tekijää ovat värien suhteen osittain ristiriitaisia, joten värien valinnassa tulee tehdä kompromissi yhteistyössä saavutettavuusasiantuntijan kanssa.

Vaalitestauksissa käytetyt oranssi ja violetti voivat olla esteellisiä erityisesti niille, joilla on jokin värisokeuden muoto, koska nämä värit rakentuvat useamman perusvärikanavan yhdistelmästä. Puna-viherheikkoutta esiintyy 8 %:lla miehistä ja 0,5 %:lla naisista. Tutkimusten mukaan jopa 40 % puna-viherheikoista miehistä on tietämättömiä tästä ominaisuudestaan. Muut värisokeustyytit ovat huomattavasti harvinaisempia.

Vaalien erottelu ei voikaan perustua täysin väreihin, vaan niiden ohella tulee käyttää tekstiselitettä "aluevaalit" ja "kuntavaalit". Myös esimerkiksi muotojen käyttöä voi harkita täydentävänä keinona – esimerkiksi ympyrää ja neliötä eri vaalien lipuissa, toistaen sitä mahdollisuuksien mukaan myös viestinnässä. .

2.2 Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

Haaste

Äänioikeusilmoitus on ainoa vaalimateriaali, joka lähetetään jokaiselle äänioikeutetulle henkilökohtaisesti (joko paperisena kirjeenä tai suomi.fi-viestinä). Jakelunsa puolesta se on poikkeuksellisen merkittävä viestintäkanava. Käytännössä kuitenkin vaikuttaa siltä, ettei ilmoitusta lueta kovin tarkasti. Koska äänioikeusilmoitus on ulkonäöltään suhteellisen samanlainen vaaleista toiseen, kokeneempi äänestäjä olettaa helposti, ettei siinä voi olla hänelle mitään uutta tai hyödyllistä tietoa. Vuoden 2025 vaalien ilmoituksessa viestin huomioarvoa koettiin heikentävän sekä ilmoituksen tuttu ulkoasu että se, ettei värikoodeja hyödynnetty visuaalisesti.

Lisäksi äänioikeusilmoituksen haaste on perustavanlaatuisempi: miten saada äänioikeutettu ylipäättään avaamaan kirjekuori tai sähköinen ilmoitus sekä lukemaan ja sisäistämään sen sisältämät ohjeet? Suomi.fi-viesti tulee vuodesta 2026 alkaen olemaan ensisijainen viranomaisviestinnän tapa, mikä tarkoittaa, että yhä useampi saa äänioikeusilmoituksen sähköisesti. Tämä muutos tuo sekä mahdollisuuksia (esimerkiksi linkityksen lisämateriaaliin ja kieliversioihin), että uusia haasteita: vahvan tunnistautumisen takana oleva sähköinen viesti voi jäädä lukemalla vielä helpommin kuin paperinen kirje.

Muotoilusuositus

1. Äänioikeusilmoituksessa kiinnitetään huomio muutokseen - jotain on eri tavalla

Äänioikeusilmoituksen ensimmäistä sivua tulisi uudistaa painottamaan sen keskeisintä viestiä: kahdet vaalit toimitetaan samanaikaisesti. "Normaalista" vaalista poikkeavan tilanteen tulisi nousta esiin välittömästi ja visuaalisesti, ei pelkästään tekstin seassa. Sanoman teroittamiseksi tulisi myös harkita yhdistelmän "alue- ja kuntavaalit" välttämistä ja selkeyden vuoksi käyttää erillisiä termejä "aluevaalit ja kuntavaalit". Äänioikeusilmoitus tulisi erottaa muiden vaalien tutusta ilmoituksesta riittävästi, jotta äänestäjä ei sivuuta sitä totutun olisena. Värikoodaus tulee viedä ilmoituksen visuaaliseen ilmeeseen asti: värien tulisi näkyä ilmoituksessa, ei ainoastaan esiintyä sanallisesti.

2. Äänioikeusilmoitukseen lisätään kuvallinen ohje

Äänioikeusilmoitukseen tai sen liitteeksi tulisi sisällyttää tiivis, kuvallinen äänestysohje, joka kuvaa äänestysprosessin keskeiset vaiheet. Erytisen tärkeää on kuvata, mitä äänestäjältä odotetaan äänestyskopin sisällä yksin toimiessaan. Ohje palvelisi erityisesti ensi kertaa äänestäviä (nuoria ja muita uusia äänioikeutettuja) sekä heikosti suomea tai ruotsia osaavia, mutta selkeyttäisi prosessia kaikille. Ohjeeseen tulisi lisätä nykyistä selkeämpi linkitys monikielisiin materiaaleihin.

3. Ennakkoviestinnän vastuuta laajennetaan koordinoidusti

Ennakkoviestintä ei tavoita pelkällä äänioikeusilmoituksella. Ennakkoviestinnän vastuuta tulisi laajentaa puolueiden, hyvinvointialueiden ja muiden julkisten toimijoiden osallistuttava aktiivisesti vaaliviestintään, jotta tieto samanaikaisten vaalien käytännöistä saavuttaa äänestäjät useammasta suunnasta ja useamman kanavan kautta. Koordinoidun ennakkoviestinnän onnistumiseksi viestivät tahot tarvitsevat selkeää ja konkretisoivaa, valmista some- ja printtimateriaalia, esimerkiksi aiheista:

- 2029 aluevaalien tunnusväri on violetti, kuntavaalien oranssi: näin värit näkyvät äänestyspaikalla.
- Äänestätkö samaa henkilöä molemmissa vaaleissa? Ehdokkaallasi on eri numero aluevaaleissa ja kuntavaaleissa.
- Miten äänestän ennakkoon kotikuntani ulkopuolella aluevaaleissa ja kuntavaaleissa?
- Milloin ääni hylätään? Näin teet äänestysmerkinnän oikein.
- Tältä näyttää yhdistelmäkopin sisällä./Tältä näyttävät vaalikohtaiset kopit.

Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

Ehdotusta tukevat tutkimushavainnot

Äänioikeusilmoituksen kehittämistä kokeiltiin lisäämällä kirjeeseen vaalit erottavaa värikoodausta, kuvallinen äänestysohje sekä QR-koodeja muunkielisiin vaalimateriaaleihin. Kuvallinen ohje koettiin hyödylliseksi erityisesti ensikertalaisille ja vieraskielisille.

Kunnat ja vaalivirkailijat nostivat vahvasti esiin, että vaalipaikalla tapahtuva äänestäjän informointi kaksoisvaaleista on jo liian myöhäistä. Vaalien keskinäinen ero ja äänestämisen käytännöt on ymmärrettävä ennen saapumista äänestyspaikalle. Tärkeä kehittämiskohde on siksi ennakkoviestintä kaikkien julkisten toimijoiden kanavissa.

Myös kansallisen vaalitutkimuskonsortion (FNES) analyysi tukee näitä havaintoja laajemmasta näkökulmasta. FNES ehdotti niin kutsutun rautalankaohjeen – esimerkiksi *samanaikaisten vaalien ABC:n* – liittämistä äänioikeusilmoitukseen. Lisäksi FNES korosti, että julkisen sektorin toimijoiden, erityisesti hyvinvointialueiden, tulisi jatkossa osallistua ennakkoviestintään huomattavasti aktiivisemmin.

Äänestäjän tunnekokemus

Ehdotetuista ratkaisuista useat kohdistuvat suoraan epätietoisuuden purkamiseen, joka vaalitestauksissa nousi keskeiseksi negatiivisten tunnekokemusten lähteeksi. Kun äänestäjä saa selkeän kuvan kahden vaalin samanaikaisuudesta ja äänestysprosessin vaiheista jo ennen vaaleja, hän saapuu äänestyspaikalle paremmin valmistautuneena ja vähemmän jännittyneenä.

Kun värikoodaus toistuu ennakkoviestinnästä äänestyspaikalle jatkumona, äänestäjä tunnistaa värit eikä joudu tulkitsemaan uutta informaatiota paineen alla. Laajemmin ennakkoviestinnän toistuvuus eri kanavissa rakentaa äänestäjälle varmuuden tunnetta. Epätietoisuuden väheneminen ei kuitenkaan poista kaikkea jännitystä – äänestäminen on monelle tärkeä ja henkilökohtainen hetki – mutta se muuttaa kokemuksen luonnetta: jännitys ei enää johdu siitä, ettei tiedä mitä tehdä, vaan siitä, että asia koetaan merkitykselliseksi.

Toteutettavuus ja reunaehdot

Äänioikeusilmoituksen visuaalinen uudistaminen on kohtuullinen muutos. Suomi.fi -viestien yleistymisen jakelukanavana avaa mahdollisuuksia syventävämmän ja interaktiivisemman ennakkomateriaalin tarjoamiseen (silti osalle paperinen kirje säilyy).

Äänestysjärjestelyjen paikalliset valinnat rajoittavat äänioikeusilmoitukseen liitettävien kuva- ja sanallisten ohjeitten yksityiskohtaisuutta (huomioiden esimerkiksi onko äänestyspaikalla käytössä yhdistelmäkopit vai vaalikohtaiset äänestyskopit)..

Ennakkoviestinnän vastuun laajentaminen hyvinvointialueille ja muille toimijoille edellyttää selkeää sopimista rooleista ja viestinnän koordinoitua, mutta ei välttämättä aiheuta merkittäviä lisäkustannuksia, mikäli viestinnän sisältöjä suunnitellaan keskitetysti – kyse on pikemminkin olemassa olevien viestintäkanavien ja -resurssien johdonmukaisemmasta hyödyntämisestä.

2.3 Suullinen opastus ja vuorovaikutus

Haaste

Äänestyspaikalla oleva kirjallinen ohjemateriaali – julisteet, opasteet ja kopin sisäiset ohjeet – perustuu oletukseen, että äänestäjä pysähtyy lukemaan ne. Käytännössä näin ei useinkaan tapahdu. Erityisesti aiemmin äänestäneet etenevät äänestyspaikalla tutuksi kokemansa rutiinin mukaan, eivätkä juuri kiinnitä huomiota ohjeisiin: oletus on, etteivät ne sisällä itselle hyödyllistä tietoa, koska osaan jo äänestää.

Ennakoääänestyspaikat sijaitsevat usein vilkkailla paikoilla, joihin on helppo poiketa arjessa (esimerkiksi automarketit). Samalla ne kuitenkin sisältävät visuaalisesti useita aistiärsykykeitä, jolloin äänestäjän voi olla hankalaa havaita ja keskittyä kirjalliseen ohjeistukseen. Tämä korostaa suullisen opastuksen tarvetta. Vaalivirkailijoiden opastus ja vuorovaikutuksen tavat ovat kuitenkin olleet paikkakunta- ja henkilöriippuvaisia. Joissakin paikoissa henkilökohtaista ohjaamista saatettiin painottaa tietyille äänestäjäryhmille, esimerkiksi iäkkäille tai vieraskielisille. Tällainen erityiskohtelu voi aiheuttaa äänestäjälle lisäjännitystä, avuttomuuden tunnetta ja kokemuksen eriarvoistamisesta.

FNES:n selvityksessä on nostettu esiin ministeriön ja kuntien havainto siitä, että osa hylätyistä aluevaaliläänistä on syntynyt siksi, että äänestäjä ei ole saanut kieltäytyttyä aluevaalilipusta vaikka ei aikonut aluevaaleissa äänestää. Äänestyslippu on palautettu tyhjänä tai hylättävän merkinnän kera. Lipun vastaanottamista vasten tahtoa on selitetty ainakin sosiaalisella paineella tai äänestäjän kokemuksella siitä, että äänioikeuden käyttö tai käyttämättä jättäminen kuuluisi vaalisalaisuuden piiriin.

Muotoilusuositus

1. Äänestäjän ensikohtaamiseen lisätään suullista opastusta

Äänestyspaikan ensikohtaamisella on ratkaiseva merkitys sille, miten äänestäjä hahmottaa kaksien vaalien tilanteen ja mihin hän kiinnittää huomionsa. Suosittelemme, että äänestäjät otetaan vastaan ennen henkilöllisyyden toteamisen jonoa. Vastaanottotilanteessa äänestäjälle kerrotaan napakasti kaksien vaalien äänestämisen erityispiirteistä: kaksi eriväristä lippua, äänestämisen eteneminen ja huomioitavat asiat. Tämä on myös paras hetki ohjata äänestäjän katse visuaaliseen ohjemateriaaliin. Kiireisillä äänestyspaikoilla, joissa henkilökohtainen vastaanotto ei ole mahdollista jonojen vuoksi, suositellaan erillisen ”jonovirkailijan” roolin käyttöä äänestysalueen sisällä (vrt. lentokentän turvatarkastus). Tämän henkilön tehtävä on ohjata äänestäjien kulkua ja varmistaa, että jokainen äänestäjä saa vähintään perusopastuksen ennen äänestystä.

2. Perusohjeistus on kaikille sama

Sama suullinen perusohjeistus annetaan kaikille äänestäjille samalla tavalla. Tämä poistaa tarpeen arvioida, kuka tarvitsee lisää opastusta ja varmistaa yhdenvertaisen kohtelun.

3. Äänestyslippuja tarjotaan neutraalilla tavalla samanaikaisissa vaaleissa

Äänestyslippujen tarjoamisen tapaan suositellaan neutraalia sanallista muotoilua ja lippujen ojentamisen tapaa. Tavoitteena on, ettei äänestäjä joudu tilanteeseen, jossa hänen täytyy aktiivisesti kieltäytyä jommasta kummasta lipusta tai jossa sosiaalinen paine ohjaa ottamaan vastaan lipun vaaliin, jossa hän ei aio äänestää. Testausten perusteella kädestä käteen ojentamista parempi tapa saattaisi olla avattujen lippujen asettaminen pöytätasolle, josta äänestäjä voi poimia mukaansa haluamansa liput sen sijaan, että hän refleksinomaisesti ottaa ojennetut liput käteensä. Lippujen tarjoamisen tapa on yksi mahdollinen keino vähentää tyhjien äänten määrää.

Suullinen opastus ja vuorovaikutus

Ehdotusta tukevat testaushavainnot

Sekä vaalivirkailijat että kuntien vastaajat korostivat suullisen opastuksen merkitystä hämmennyksen ja jännittämisen lievittämiseksi. Osa vaalivirkailijoista kuvasi edellisissä samanaikaisissa vaaleissa käyttämiään rauhoittamisen keinoja: rauhallista käytöstä ja verkkaista puhetta. Vaalivirkailijat nostivat suullisen opastamisen lisäämisen yhdeksi tärkeimmistä samanaikaisten vaalien sujuvuuden kehityskohteista.

Vaalitestauksissa suullisen opastuksen merkitys nousi esiin vahvasti. Kun kokeiltiin suullisen opastamisen minimointia, tuloksena oli selvästi suurempi hämmennys ja enemmän virheitä. Vastaavasti testaajat, jotka saivat selkeän suullisen opastuksen heti äänestyslippujen annon yhteydessä, antoivat siitä kiittävää palautetta: opastus riitti eikä muuta ohjetta tarvittu, kun alussa oli kerrottu selkeästi miten toimia. Kiireisillä äänestyspaikoilla henkilökohtainen opastus lippujen annon yhteydessä ei kuitenkaan aina ole mahdollista jonojen vuoksi, joten opastuksen tulisi tapahtua jo ennen jonoon siirtymistä.

Lisäksi testauksissa havaittiin, että tapa jolla lippuja tarjotaan vaikuttaa siihen, kokeeko äänestäjä sosiaalista painetta ottaa vastaan molemmat liput. Neutraali ja informoiva tapa tarjota lippuja todennäköisesti vähentäisi tilanteita, joissa äänestäjä ottaa aluevaalilipun vastaan mutta jättää sen tyhjäksi tai tekee siihen ylimääräisiä merkintöjä. Lippujen tarjoamisen tavoitteena on neutraali muotoilu, joka ei aseta äänestäjää tilanteeseen, jossa hänen pitäisi aktiivisesti muiden jonottajien edessä kieltäytyä lipusta.

Vaikutus äänestäjän tunnekokemukseen

Suullinen ensikohtaaminen vaikuttaa äänestäjän tunnekokemukseen kahdella tasolla. Ensinnäkin se purkaa epä tietoisuutta, vähentää jännitystä ja virheen pelkoa. Toiseksi se pakottaa kokeneemmankin äänestäjän pysähtymään hetkeksi poikkeavan tilanteen äärelle - tiedänhän varmasti miten toimia. Testauksissa havaittiin, että jo lyhyt alkuopastus riitti muuttamaan äänestäjän kokemuksen hämmennyksestä luottavaiseksi. Myös lippujen tarjoamisen neutraali tapa tukee tunnekokemusta: äänestäjä voi tehdä valintansa (missä vaaleissa äänestän) hieman yksityisemmin ilman tunnetta siitä, että jokin ratkaisu olisi väärä tai hävettävä.

Toteutettavuus ja reunaehdot

Suullisen opastuksen vahvistaminen ei edellytä merkittäviä lisäkustannuksia tai muutoksia, sillä suullinen opastaminen on toki tähänkin saakka ollut vaalivirkailijoiden yksi tehtävä. Äänestäjän vastaanoton roolin tärkeys samanaikaisissa vaaleissa on kuitenkin jotain, mikä kannattaa lisätä vaaliohjeisiin ja vaalivirkailijoiden koulutuksiin kunnissa. Esimerkiksi kahden äänestyslipun tarjoamisen tavan miettimiseen kannattaa ohjata vaaliohjeissa.

Riskinä on, että jotkut nykyisistä vaalivirkailijoista saattavat kokea lisääntyvät opastustoiheet liian kuormittavina. Erillisen vastaanottajan ja/tai jonovirkailijan rooli edellyttää joko lisähenkilöstöä tai olemassa olevan henkilöstön tehtävien uudelleenjärjestelyä. Osassa kuntia vastaavia rooleja on ollut aiemminkin käytössä, erityisesti suurten kaupunkien isovolyymisillä äänestyspaikoilla.

Esimerkkejä: Äänestyslippujen ojentaminen ja ohjeistus

Esimerkkejä neutraalista lippujen ojentamisesta äänestäjälle:

Lippujen asettaminen pöydälle, josta äänestäjä voi ottaa toisen tai molemmat. Tilanteessa, jossa pöytää ei ole käytössä, liput voi ojentaa kädestä niin, että äänestäjä voi ottaa toisen tai molemmat.

Esimerkki vaalivirkailijan repliikistä:

"Tässä on kaksi äänestyslippua.

Violetti on aluevaaleille ja oranssi kuntavaaleille.

Ota mukaasi niiden vaalien liput, joissa aiot äänestää."

Esimerkki napakasta äänestäjän vastaanottamisesta:

Esimerkki vaalivirkailijan repliikistä:

"Vaalijärjestelyt ovat hieman erilaiset tavallisiin vaaleihin verrattuna. Täällä voit äänestää kaksissa eri vaaleissa: aluevaaleissa ja kuntavaaleissa. Molemmille vaaleille on omat äänestysliput, erotat ne väreistä. Vilkaise tuo ohje ennen kuin menet jonoon."

2.4 Vaalipaikan materiaalit: äänestysliput, ehdokaslistat, ohjeet ja opasteet

Haaste

Samanaikaisesti järjestettävät vaalit vaativat uuden omaksumista myös kokeneelta äänestäjältä, mutta äänestyspaikkojen nykyinen visuaalinen opastus ja materiaalit eivät vastaa tähän tarpeeseen riittävästi. Kokeneet äänestäjät toimivat vanhasta muistista ja etenivät tutun rutiinin mukaan kiinnittämättä huomiota uusiin toimintaohjeisiin. Erityinen haaste liittyy ajoitukseen: mikäli ohjejuliste (esim. 2025 alue- ja kuntavaaleissa hyödynnetty sarjakuvamainen juliste) havaitaan äänestyslippuja jonottaessa, ovat yksityiskohtaiset toimintaohjeet jo unohtuneet koppiin päästessä.

Äänestyskopin sisällä kirjoitustasolle laitetut ohjeet hautautuvat päälle laskettavien lippujen ja henkilökohtaisten tavaroiden alle, kun äänestäjän huomio on jo kiinnittynyt ehdokaslistoihin. Äänestäjää haastavat myös ehdokaslistojen luettavuusongelmat. Jos ehdokkaita on paljon, listat ovat pitkiä ja pienellä fontilla painettuja, ja äänestyskopissa seiniä kiertäen niitä on vaikea hahmottaa. Lyhyemmälle ja heikkonäköiselle äänestäjälle ehdokaslistan yläreunassa sijaitsevat tekstit (esim. puolueiden nimet) eivät näy lainkaan. Usein äänestäjä tietää mitä puoluetta aikoo äänestää, mutta oman puolueen löytämiseen ehdokaslistasta menee aikaa ja se on hankalaa.

Muotoilusuositus

1. Ohjejuliste kuvataan äänestäjän näkökulmasta ja pelkistettynä

Ohjejuliste tulisi uudistaa selkokieliseksi ja visuaalisesti pelkistetyksi: lyhyet lauseet, isot kuvat, yksinkertaistettu vaiheittainen rakenne äänestäjän näkökulmasta esitettynä sekä riittävästi tyhjää tilaa elementtien ympärille. Julisteessa kuvataan vain äänestäjälle relevantti tieto: esimerkiksi äänen jättämisen vaihe ei edellytä äänestäjältä itsenäisiä toimia. Saman ohjeen tulisi toimia sekä ennakköäänestyksessä että vaalipäivänä ja sitä tulisi jakaa myös vaalien ennakkoviestinnässä kaikkien julkisten toimijoiden kanavissa.

2. Kopin sisällä on vain tarvittava ohjeistus, sopivalla korkeudella

Äänestyskopin sisäinen ohjeistus (ohjeet merkinnän tekemiseen) tulisi nostaa pöytätasolta seinätasoon äänestäjän näkökenttään. Ohjeistuksen tulee olla tiivis ja johdonmukaisesti värikoodattu vaalien mukaan. Yhdistelmäkopissa tämä saattaa edellyttää ehdokaslistojen taakse asennettävien "tukisiivекkeiden" jatkamista hieman pidemmälle kopin reunojen ulkopuolelle.

3. Ehdokaslistojen luettavuutta kehitetään

Ehdokaslistojen luettavuutta tulisi parantaa: otsikoinnin korostaminen, fonttikokojen kasvattaminen, puolueiden selkeämpi erottelu – esimerkiksi taustaväriin tai otsikoin – sekä listojen taulukoinnin selkeyttäminen niin, etteivät rivit sekoitu.

4. Äänestyslippujen toisistaan erottamista parannetaan

Äänestyslippuja tulee kehittää niin, että vaalien ero on intuitiivisesti havaittavissa värin ja muotojen avulla. Testaajat ehdottivat vaalin nimen lisäämistä lipun ulkokanteen, mutta riskinä on tällöin, että äänestäjät saattavat erehtyä merkkamaan myös äänestysnumeron ulkokanteen.

Vaalipaikan materiaalit Äänestysliput, ehdokaslistat, ohjeet ja opasteet

Ehdotusta tukevat tutkimushavainnot

Ohjejulisteet koettiin testauksissa hyödyllisiksi, mutta niihin ei kiinnitetty oma-aloitteisesti huomiota. Ohjeiden lukemisessa poikkeuksen muodostivat ensikertalaiset äänestäjät (lukioikäiset testaajat), joiden palautteen mukaan äänestäminen oli helppoa, koska se oli niin hyvin ohjeistettu (esimerkiksi kopin pöytätason ohjeet).

Useammat testaajat nostivat haastatteluvaiheessa esiin varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikkojen ongelman: puutteellisen opastuksen äänestyspaikoille – esimerkiksi rakennuksen sisäänkäyntien ja kulkureittien merkitsemisen. Jos sama tila on toiminut vuosikymmeniä äänestyspaikkana, voi järjestävän tahon olla vaikeaa hahmottaa paikalle saapumisen haasteita ensikertalaisen (nuoren, paikkakunnalle vasta muuttaneen) tai vaikkapa heikentyneen muistin omaavan silmin.

Ehdokaslistoissa keskeinen palaute oli niiden luettavuuden ongelmat: mm. fonttikoko, listojen suuri koko ja puolueiden nimien heikko luettavuus paperin ylälaudassa. Äänestyslipuissa väreillä erottaminen on tärkeä tekijä.

Äänestäjän tunnekokemus

Selkeät, oikea-aikaiset ja johdonmukaiset visuaaliset opasteet vähentävät äänestäjän kokemaa epäätietoisuutta ja virheen pelkoa. Kopin sisällä seinätasoon nostettu tiivis ohje toimii taustatukena: apu on näkyvässä ilman että sitä tarvitsee etsiä lippujen ja tavaroiden alta. Selkeämmät ehdokaslistat ja toisistaan intuitiivisesti erottuvat äänestysliput vähentävät erityisesti jännitystä tilanteessa, jossa äänestäjä ei ole varma, käsitteelekö hän oikeaa materiaalia oikeaan vaaliin.

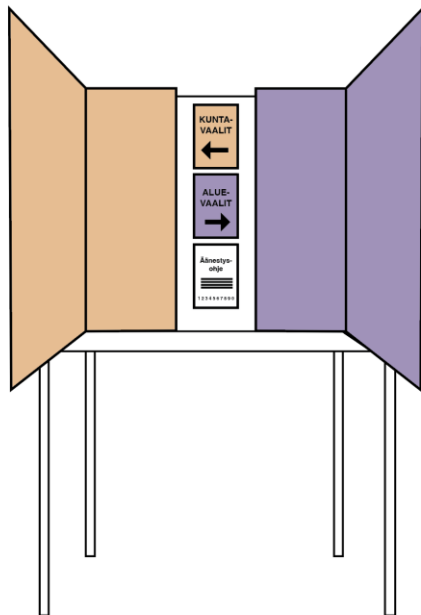
Toteutettavuus ja reunaehdot

Ohjejulisteen uudistaminen edellyttää suunnitteluresursseja ja selkokielen asiantuntemusta, mutta itse tuotantokustannus on maltillinen. Ehdokaslistojen ja äänestyslippujen muotoilun muuttaminen edellyttäisi lakimuutoksia sekä lisätuesta kohderyhmien kanssa. Tulostuksen tekniset rajoitteet (tulostuksen isoin mahdollinen standardikoko A0) vaikeuttavat erityisesti isojen ehdokaslistojen fonttikokojen kasvattamista, mutta pienemmillä alueilla ja kunnissa fonttikokojen kasvattaminen on mahdollista, mikäli eri muotoiset ehdokaslistat ovat lakisääteisesti mahdollisia.

Esimerkkejä: Materiaalien sijoittelu vaalikoppeihin

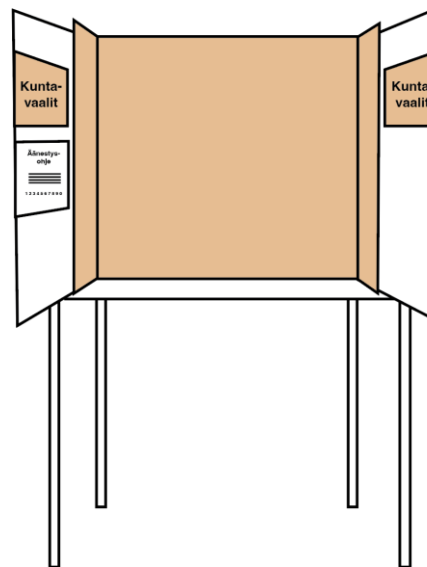
Havainnenäkymä koppiin, jossa on kahden vaalin ehdokaslistat.

Ohjeet sijoitetaan keskelle kiinnittämään äänestäjän huomion. Isojen ehdokaslistojen tueksi kiinnitetään tukipahvit, jotka mitoitetaan tulemaan reunoista yli niin, että ne tukevat listoja.

Havainnenäkymä koppiin, jossa on yhden vaalin ehdokaslistat.

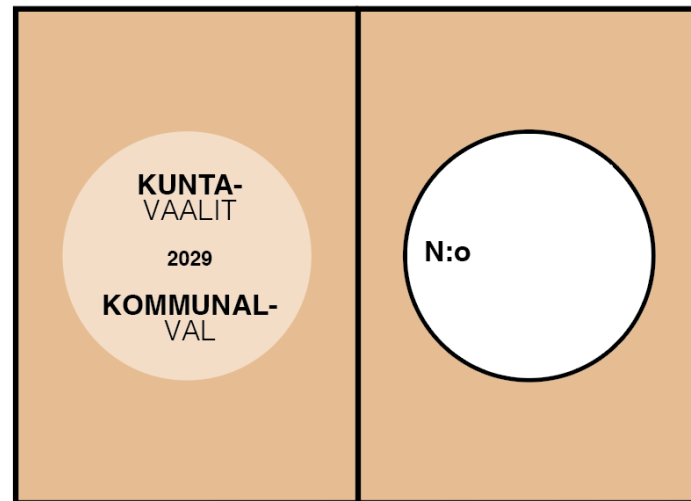
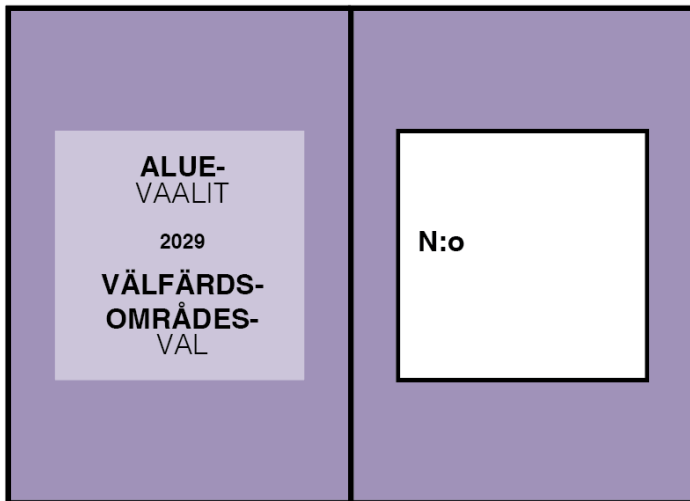
Kyseisen vaalin "otsikko-opasteet" sijoitellaan seinämille (mieluiten molemmille puolille). Äänestysohjeet sijoitetaan pöytätasolle ja/tai seinämään niin, että äänestäjän huomio kiinnittyy niihin.

Esimerkkejä: Äänestysliput

Havainnekuvia äänestyslipuista

Lopullisten äänestyslippujen tekemisessä huomioitava: Äänestyslipuissa näkyy kyseisen vaalin väri sekä muoto. Kyseisen vaalin nimi korostetaan selkeästi. Vaalin nimi näkyy mahdollisesti myös ulkokannessa.

Esimerkkejä: Ehdokaslistat

Havainnekuva ehdokaslistojen yhdistelmästä. Lopullisen ehdokaslistan tekemisessä huomioitava:

Otsikkokenttään niin isolla vaalin nimi, kuin taitossa on mahdollista.

Listan virallinen nimi on "ehdokaslistojen yhdistelmä". Äänestäjän kannalta tieto "ehdokkaat" on kuitenkin riittävä ja virallinen termi voidaan mainita alaviitteessä (katso alla oleva selite).

Puolueiden otsikkokentän nimien suurentaminen taiton mahdollistamalla koolla. Mahdollisesti myös muu mahdollinen hahmottamista selkeyttävä keino, kuten puolueen väri tai logo, mikä auttaa äänestäjää löytämään nopeasti haluamansa puolueen. Tässä esimerkissä puolueiden nimiä ei ole korostettu.

Ehdokkaiden numeroiden suurentaminen ainakin niihin listoihin, joissa tilaa kasvattamiselle on (esimerkiksi pienemmät kunnat ja pienemmät hyvinvointialueet). Tässä esimerkissä numeroita ei ole suurennettu.

Muu virallinen, mutta äänestämisen sujuvuuden kannalta ei-niin-keskeinen tieto pienellä esimerkiksi alle.

Esimerkkejä: Opastejulisteista ja muita opasteita

Havainnekuva yksinkertaistetusta ohjejulisteesta

Lopullisen julisteen tekemisessä huomioitava: Ohjejulisteeseen tiivistetään äänestäjän kannalta keskeiset vaiheet. Julisteessa vältetään liikaa informaatiota, esimerkiksi liian tarkkaa kuvausta vaiheista, jotka eivät vaadi äänestäjältä oma-aloitteisuutta (kuten lipun jättäminen ja leimaaminen). Äänestyskoppi kuvataan julisteeseen sisältäpäin. Julisteessa huomioidaan saavutettavuus esimerkiksi värien kontrasteissa.

Näin äänestät kaksoisvaaleissa

Tummist vaalit eri väleillä ja muodolla
Aluevaalit on violettia
Kunta-vaalit on oranssi

1 Näytä virkailijalle henkilöystävällisesti.
Saat häneltä äänestyslipun vaalivirkailijalta.

2 Mene äänestyskoppiin.
Oranssilla on kuntavaalin ehdokasluettelo ja ohjeet. Violettilla on aluevaalin ehdokasluettelo ja ohjeet.
Voi toimia kopissa rauhassa.
Merkitse numero selkeästi. Älä tee muita merkintöitä, jos saat luvun, opasta saat äänestyslippu.
Älä hyljätään jos numero on epäselvä tai lipussa on mitään ylimääräistä numeroa lisä.

3 Talla lippu kiinni ja mene vaalivirkailijan luokse.
Pitä äänestyslippu koko ajan suljettuna.
Virkailija tekee lipun ja ohjeistaa sinut eteenpäin.

Kiinni

Havainnekuva ehdokasnumeron merkitsemisestä

Lopullisen julisteen tekemisessä huomioitava: Ehdokasnumeron oikein merkitsemiseen opastavaan julisteeseen kootaan oikein merkitsemisen tapa sekä esimerkkejä yleisimmistä virheistä. Esimerkin kaltainen opaste sai kannatusta paitsi testaajilta myös vaalilautakunnan edustajilta. Ohjejulisteeseen osalta on vielä harkittava, onko se harhaanjohtava, koska esimerkinumeroina ei voida käyttää oikeita ehdokasnumeroita ja joihin julisteeseen esitetyt väärät merkitsemisen tavat voidaan hätäisellä vilkaisulla tulkita hyväksytyiksi ääniksi. Julisteen lopullisessa visualisoinnissa on huomioitava, ettei se ohjaa äänestäjää merkitsemään numeroita väärin.

Näin merkitset ehdokkaan numeron

HYVÄKSYTTY ÄÄNI

OIKEIN: Kuntavaalin äänestys oranssin lipussa. Ehdokasnumero on erittäin selkeästi nähtävissä.

OIKEIN: Aluevaalin äänestys violettin lipussa. Ehdokasnumero on selkeästi nähtävissä.

Liput menneet sekaisin

EI NÄIN: Kuntavaaleissa pitää olla erittäin selkeästi nähtävissä numero. Aluevaaleissa tulee olla selkeästi nähtävissä numero.

Lipussa on ylimääräinen merkintä

EI NÄIN: Lipussa on ylimääräinen merkintä.

Numero on epäselvä

EI NÄIN: Epäselvä numero kolme (3) vai kahdeksan (8)?

EI NÄIN: Epäselvä numero yksi (1) vai seitsemän (7)?

Lopullisen ohjeen tekemisessä huomioitava: Kopin sisällä oleva ohjeistus selkeytetään ja siinä korostetaan uuden lipun pyytämistä virheen sattuessa. Yleisohjeen tausta on valkoinen.

NUMEROESIMERKIT

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Merkitse numero selkeästi.

Jos teet virheen, pyydä uusi lappu virkailijalta.

Virkailija voi auttaa numeron kirjoittamisessa selkeästi. Hänellä on salassapitovelvollisuus.

Epäselvä tai sutattu numero on hylätty ääni.

Myös muunlainen vaakohtainen kappiohjeistus on mahdollista. **Lopullisen julisteen tekemisessä huomioitava** liiallisen informaation välttäminen. Lisäksi, toisin kuin oheisessa kuvassa opasteisiin ei tule laittaa oheista esimerkkikuvaa äänestyslipuista niihin mahdollisesti tehtävien merkintöiden vuoksi.

ALUEVAALIT

Violetti äänestyslippu Ehdokasnumerot nelinumeroisina

ALUEVAALIT
2020
VÄLFARDS-OMRÅDE-VA.

No

2.5 Äänestyksen putkitus ja koppien sijoittelu

Haaste

Äänestyspaikalla koppien sijoittelu ja äänestäjän kulkureitti vaikuttavat siihen, miten vaalit hahmotetaan, kuinka loogiselta ja intuitiiviselta prosessi tuntuu ja kuinka montaa tehtävää äänestäjän on toteutettava samaan aikaan. Vuoden 2025 vaaleissa suurin osa kunnista järjesti äänestyksen yhdistelmäkopeilla, joissamolempien vaalien ehdokaslistojen yhdistelmät olivat esillä samassa kopissa. Tämä tulkittiin kunnissa oikeusministeriön vaaliohjeesta ensisijaiseksi suositukseksi, ja monella kunnalla ei ollut resursseja tai aikaa suunnitella vaihtoehtoisia järjestelyjä.

Sekä vaalivirkailijat, kunnat ja asiantuntijaraati priorisoivat vaalien eriyttämisen vaalikohtaisiin koppeihin tai äänestäjän putkitetun prosessin samanaikaisten vaalien tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi. Samalla vastaajat tunnistivat käytännön reunaehdot: tilojen riittävyys, jonojen mahdollinen kasvaminen ja äänestäjien mahdollinen lisähämmennys normaalista poikkeavien järjestelyjen vuoksi. Keskeinen kysymys oli käytännön toteutus: miten kopit erotetaan toisistaan, miten äänestäjälle tehdään helppo reitti ja miten vaalivirkailijoiden roolijako järjestetään?

Muotoilusuositus

1. Vaaliohjeessa esitetään kunnille kaksi vaihtoehtoista ja tasavertaista äänestysjärjestelymallia: kehitetty yhdistelmäkoppi sekä putkittamalla eriytetty malli

Kumpikin malli kuvataan omana erillisenä suosituksenaan konkreettisine toteutusohjeineen. Yhdistelmäkopit (molemmat vaalit samassa kopissa) ovat äänestyspaikkojen tilanpuutteen ja lisäoppien hankintaan vaaditun rahallisen panostuksen vuoksi realistisin vaihtoehto. Mikäli vaaleja pystytään kunnassa eriyttämään, suositellaan harkitsemaan "putkitettua" mallia, jossa äänestäjän kulkureitti on yksiselitteinen ja äänestäjä käsittelee yhden vaalin kerrallaan.

Kunnille on kuitenkin jätettävä asiassa sekä liikkumavaraa, että vastuuta. Kahden äänestysjärjestelymallin ja niiden kuvausten ei voida odottaa soveltuvan Suomen kaikkien noin 3000 äänestyspaikan moninaiisiin lähtökohtiin ja rajoitteisiin. Vaaliohjeen tarkoituksena on tältä osin tukea kuntia tekemään päätös sopivien ratkaisujen löytämiseen ja niiden soveltamiseen.

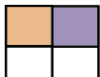
2. Äänestäjän suullista opastusta painotetaan riippumatta valitusta mallista

Äänestäjän suullinen opastus on ratkaiseva tekijä riippumatta siitä, kumpaa mallia kunnassa hyödynnetään. Vaaliohjeessa tulee siksi kummankin mallin osalta kuvata selkeästi, millaista opastusta malli edellyttää ja miten vaalivirkailijoiden roolit jaetaan.

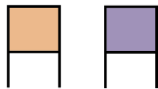
Äänestyksen putkitus ja koppien sijoittelu

Ehdotusta tukevat tutkimushavainnot

Selvityksessä testattiin vaalien eriyttämistä kolmella erilaisella äänestyspaikkajärjestelyllä: koppiparina, putkimaisena "vaali kerrallaan" -mallina sekä yhdistelmäkopissa.

Koppipari osoittautui haastavaksi sekä tilan riittävyyden että äänestäjän ymmärrettävyyden näkökulmasta. Järjestely ei auennut äänestäjille intuitiivisesti ja edellytti runsaasti suullista opastamista ja äänestäjien "liikenteohjausta".

Putkimainen vaali kerrallaan -malli, jossa äänestäjä saa yhden lipun kerrallaan ja ikään kuin seuraa opastettua putkea äänestyspaikan läpi (vrt. Ikea), sai myönteisen vastaanoton ja vähensi lippujen sekoittumisen riskiä. Malli edellyttää kuitenkin riittävää tilaa ja selkeää kulunohjausta.

Yhdistelmäkoppi (kaksi vaalia samassa kopissa - vuoden 2025 vaalien eniten käytetty vaihtoehto) tuotti hyviä tuloksia aktiivisen vaalivirkailijan antaman opastuksen tuella.

Äänestäjän tunnekokemus

Koppien sijoittelu ja polutus vaikuttavat suoraan äänestäjän hallinnan tunteeseen. Kun äänestäjä ymmärtää kulkureitin ja prosessin rakenteen heti alussa, hänen ei tarvitse epäröidä tai pelätä menevänsä väärään paikkaan. Silloin jännitys kohdistuu äänestämiseen eikä navigointiin. Erityisesti selkeä polku rauhoittaa kokemusta eriytettyssä mallissa: äänestäjä voi keskittyä yhteen vaaliin kerrallaan ja tietää, että seuraava vaihe on selkeästi ohjeistettu. Yhdistelmäkopissa puolestaan kopin sisäinen järjestys ja paremmin näkökenttään osuvat ohjeet voivat luoda vastaavan hallinnan tunteen, kunhan äänestäjä on saanut riittävän opastuksen ennen koppiin menoa. Vaalitestauksissa koppiparin aiheuttama hämmennys (Missä toinen koppi on? Kumpaan koppiin nyt kuuluu mennä?) osoitti konkreettisesti, miten epäselvä polku voi lisätä jännitystä ja epävarmuutta.

Toteutettavuus ja reunaehdot

Kahden vaihtoehdoisen mallin suositteluun vaaliohjeessa mahdollistaa sen, että erikokoiset kunnat ja erilaiset äänestyspaikat voivat valita omiin olosuhteisiin sopivimman ratkaisun. Putkimalli edellyttää riittävää tilaa, koppien määrän kasvattamista, selkeää visuaalista opastusta ja mahdollisesti lisähenkilöstöä – tämä ei ole kaikille realistista. Yhdistelmäkopin kehittäminen on kevyempi ratkaisu, mutta vaatii materiaalien uudistamista ja vaalivirkailijoiden ohjeistuksen tehostamista.

Keskeinen reunaehto on, että vaaliohjeessa kumpikin malli esitetään tasavertaisena vaihtoehtona ja molemmille annetaan yhtä selkeät toteutusohjeet. Vuoden 2025 kokemus osoitti, että kunnat tulkitsivat ensimmäisenä esitellyn järjestelyn ensisijaisena suosituksena, minkä vuoksi ohjeen rakenteeseen ja esitysjärjestykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. On tärkeää jättää kunnille liikkumavaraa omien äänestyspaikkojen olosuhteiden huomioimiseen.

3. Esimerkki muotoilusuosituksista käytännössä: ohjeet kunnille kahteen äänestysjärjestelyyn

Osio kuvaa esimerkinomaisesti äänestämisen vaiheistuksen äänestäjän ja vaalivirkailijan näkökulmasta kahdelle järjestelylle: yhdistelmäkopeille ja äänestysputkelle. Suositus on tarjota näitä kunnille tasavertaisina vaihtoehtoina, joiden toteuttamiskelpoisuutta voidaan arvioida kunnissa olosuhteiden mukaan ja valita kullekin äänestyspaikalle parhaiten soveltuva malli. Selvityksen perusteella nämä kaksi mallia ovat äänestäjän näkökulmasta selkeimmät tavat toimittaa samanaikaisesti järjestettävät vaalit – samalla huomioiden äänestyspaikkojen moninaisuus ja kuntien resurssien rajallisuus.

Äänestäjän palvelupolku

Yhdistelmäkopit

1. ENNAKKO-
MATERIAALIT JA
VIESTINTÄ

2. ÄÄNESTYSPAIKALLE
SAAPUMINEN JA
VASTAANOTTO

3. HENKILÖLLISYYDEN
TOTEAMINEN JA
ÄÄNESTYSLIPPUJEN
VASTAANOTTO

4. SIIRTYMINEN
ÄÄNESTYSKOPPIIN

5. ÄÄNESTYSSUORITUS
KOPISSA

6. ÄÄNTEN
JÄTTÄMINEN

Eriytetyt vaalit

1. ENNAKKO-
MATERIAALIT JA
VIESTINTÄ

2. ÄÄNESTYS-
PAIKALLE
SAAPUMINEN JA
VASTAANOTTO

3. HENKILÖLLISYYDEN
TOTEAMINEN JA
KUNTAVAALIEN LIPUN
VASTAANOTTO

4. SIIRTYMINEN
KUNTAVAALIEN
ÄÄNESTYSKOPPIIN

5. KUNTAVAALIEN
ÄÄNEN JÄTTÄMINEN
JA ALUEVAALIEN
LIPUN VASTAANOTTO

6. ÄÄNESTYS-
SUORITUS
ALUEVAALEISSA

7. ALUEVAALIEN
ÄÄNEN
JÄTTÄMINEN JA
POISTUMINEN

Äänestäjän palvelupolku 1/3: äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja

Vaiheet

1. ENNAKKOMATERIAALIT JA VIESTINTÄ

Äänestäjä vastaanottaa **äänioikeusilmoituksen** postitse tai suomi.fi-viestinä. Ilmoituksen etusivulta pistää silmään, että nyt on tulossa kahdet samanaikaiset vaalit ja ne on merkitty eri värein. Äänestäjä silmäilee liitteenä olevan kuvallisen äänestysohjeen äänestämisen vaiheista. Halutessaan hän skannaa QR-koodin monikielisiin materiaaleihin tai video-ohjeisiin.

Äänestäjä kohtaa **samanaikaisten vaalien värikoodausta ja viestintää** myös muualla: kuntien ja hyvinvointialueiden verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa sekä puolueiden vaalimainonnassa ja valtakunnallisessa vaaliviestinnässä.

Mitä äänestäjä tekee

Taustatoiminnot ja palveluympäristö

Hyvinvointialueilla, kunnilla ja puolueilla on käytössään yhteistä viestintämateriaalia (esimerkiksi somepostauspohjia ja printattavaa aineistoa), joissa vaalien värikoodaus toistuu johdonmukaisesti. Viestinnässä korostetaan konkreettisia aiheita, kuten värien tunnistaminen äänestyspaikalla, ehdokasnumeroiden eroavuus vaalien välillä tai millaiset merkinnät äänestyslipulla johtavat äänen hylkäämiseen.

Materiaalit

Uudistettu äänioikeusilmoitus värikoodauksella, kuvallinen äänestysohje liitteenä, QR-koodilinkitys monikielisiin materiaaleihin, koordinoitu some- ja printtimateriaali julkisten toimijoiden ja puolueiden käyttöön.

2. ÄÄNESTYSPAIKALLE SAAPUMINEN JA VASTAANOTTO

Äänestäjä saapuu äänestyspaikalle, jossa on huomioitu opastaminen jo bussipysäkilltä/parkkipaikalta lähtien. Ennen jonoon asettumista **vastaanottava vaalivirkailija** tervehtii ja toteaa napakasti: "Täällä äänestetään tänään kaksissa vaaleissa". Vaalivirkailija ohjaa äänestäjän huomion **ohjejulisteeseen**. Äänestäjä tunnistaa julisteesta tutun värikoodauksen. Julisteessa on myös kuvattu äänestyspaikalla käytössä oleva yhdistelmäkoppi.

Vastaanottava vaalivirkailija varmistaa ennakkoäänestyksessä onko äänestäjä äänestämässä omissa kotikunnassaan ja ohjaa tarvittaessa varmistamaan kuntavaaliehdokkaan numeron ennen koppiin menoa.

Vastaanottava virkailija antaa jokaiselle äänestäjälle saman perusopastuksen yhdenvertaisesti ja ilman arviointia siitä, kuka tarvitsee lisää ohjausta. Opastus on napakka: "Vaalijärjestelyt ovat hieman erilaiset tavallisiin vaaleihin verrattuna. Täällä voit äänestää kaksissa eri vaaleissa: kuntavaaleissa ja aluevaaleissa. Molemmille vaaleille on omat äänestysliput, erotat ne väreistä. Vilkaise tuo ohje ennen kuin menet jonoon."

Opasteet äänestyspaikalle sekä jonon luo sijoitettu selkokielenen, visuaalisesti pelkistetty ohjejuliste, joka kuvaa äänestysprosessin vaiheet äänestäjän näkökulmasta (erit. kuva kopin sisänäkymästä). Lisäksi ehdokasnumeron oikein merkitsemisen esimerkit ja yleisimmät virheet - juliste.

Äänestäjän palvelupolku 2/3: äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja

Vaiheet	3. HENKILÖLLISYYDEN TOTEAMINEN JA ÄÄNESTYSLIPPujen VASTAANOTTO	4. SIIRTYMINEN ÄÄNESTYSKOPPIIN
Mitä äänestäjä tekee	<p>Äänestäjä esittää henkilöllisyydestodistuksen virkailijalle. Hänelle tarjotaan kahta eriväristä äänestyslippua. Virkailija kertoo lyhyesti, kumpi lippu kuuluu kumpaan vaaliin ja ohjeistaa äänestäjää valitsemaan tarvitsemansa liput. Liput asetetaan pöytätasolle, josta äänestäjä poimii mukaan haluamansa.</p>	<p>Äänestäjä siirtyy vapaaseen yhdistelmäkoppiin. Kopin ulkopuolella on selkeä opastus, jossa molemmat vaalien värit näkyvät – äänestäjä varmistuu, että tässä kopissa hän äänestää molemmissa vaaleissa.</p>
Taustatoiminnot ja palveluympäristö	<p>Lippuja antava virkailija toteaa äänestäjän henkilöllisyyden ja kertoo samalla värikoodauksesta: "Tässä on kaksi äänestyslippua. Oranssi on kuntavaaleille, violetti on aluevaaleille. Ota mukaasi niiden vaalien liput joissa aiot äänestää" Liput tarjotaan neutraalilla tavalla – mieluiten asetettuna pöytätasolle, josta äänestäjä itse poimii ne. Virkailija ei kysy, haluaako äänestäjä äänestää molemmissa vaaleissa, eikä aseta äänestäjää tilanteeseen, jossa tämän pitäisi aktiivisesti kieltäytyä annetusta lipusta.</p>	<p>Vilkkaimmilla äänestyspaikoilla koppien läheisyydessä äänestysalueella on "jonovirkailija", joka ohjaa äänestäjiä vapaisiin koppeihin ja varmistaa ettei äänestysalueelle synny jonoa. Hän varmistaa näin rauhallisemman äänestysympäristön sekä vaalisalaisuuden säilymisen. Jonovirkailija voi myös ohjatessaan muistuttaa, että häneltä saa tarvittaessa uuden äänestyslipun ja apua tarvittaessa.</p>
Materiaalit	<p>Kaksi selkeästi eri väristä äänestyslippua. Liput on eroteltu toisistaan myös muotojen avulla (esim. neliön- ja ympyrän muotoinen numerokenttä).</p>	<p>Kopin ulkopuolinen värikoodattu opaste ("Kuntavaalit + Aluevaalit").</p>

Äänestäjän palvelupolku 3/3: äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja

Vaiheet

5. ÄÄNESTYSSUORITUS KOPISSA

6. ÄÄNTEN JÄTTÄMINEN

Mitä äänestäjä tekee

Äänestäjä astuu koppiin ja tunnistaa sieltä tutut värit. Hän tarkastaa omien ehdokkaidensa numerot ehdokaslistoilta, tekee **äänestysmerkinnät**, taittaa molemmat liput ja poistuu kopista.

Äänestäjä menee taitettujen lippujen kanssa vaalivirkailijan luokse. Virkailija leimaa molemmat liput. Varsinaisena vaalipäivänä äänestäjä pudottaa liput vaaliuurna. Ennakköäänestyksessä virkailija ohjaa äänestäjän vaalikuorten sulkemisen ja lähetekirjeen allekirjoittamisen läpi vaihe vaiheelta – kummallekin vaalille erikseen.

Taustatoiminnot ja palveluympäristö

Kopin lähellä oleva virkailija on saatavilla, mikäli äänestäjä tulee pyytämään apua tai uutta lippua. Kopin sisätila on jaettu värikoodauksella kahteen selkeään alueeseen. Ohjeet on nostettu seinätasoon, pöytätaso on vapaa ohjeista. Ehdokaslistat on tuettu ylhäältä ja sivuista tukipahvein, jotka jatkuvat tarvittaessa nykyistä enemmän kopin reunojen ulkopuolelle, jotta tilaa riittää kahdelle listalle luettavassa koossa.

Virkailija sanoittaa vaiheen selkeästi äänestäjälle: mitä tapahtuu ja miksi. Erityisesti ennakköäänestyksessä, jossa prosessi on monivaiheisempi (kaksi äänioikeuden käytön merkintää, kaksi lähetekirjettä, kaksi vaalikuorta omiin lähetekuoriinsa), virkailija ohjaa äänestäjää rauhallisesti läpi vaiheiden.

Materiaalit

Kahden vaalin ehdokaslistat (uudistettu muotoilu: värierottelu, puolueiden selkeämpi erottelu, vaalin nimi isolla otsikkokentässä), värikoodatut seinille laitettavat ohjeet, yksinkertaistettu äänestys- ja numerojen kirjoitusohje.

Värikoodatut vaaliurnat (joko värillinen pahviurna tai vaneriurna printatulla opasteella)/lähetekirjeet ja vaalikuoret.

Äänestäjän palvelupolku 1/3: äänestysjärjestelyt eriytetyissä vaaleissa

Vaiheet

1. ENNAKKOMATERIAALIT JA VIESTINTÄ

Mitä äänestäjä tekee

Äänestäjä vastaanottaa **äänioikeusilmoituksen** postitse tai suomi.fi-viestinä. Ilmoituksen etusivulta pistää silmään, että nyt on tulossa kahdet samanaikaiset vaalit ja ne on merkitty eri väreihin. Äänestäjä silmäilee liitteenä olevan kuvallisen äänestysohjeen äänestämisen vaiheista. Halutessaan hän skannaa QR-koodin monikielisiin materiaaleihin tai video-ohjeisiin.

Äänestäjä kohtaa **samanaikaisten vaalien värikoodausta ja viestintää** myös muualla: kuntien ja hyvinvointialueiden verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa sekä puolueiden vaalimainonnassa ja valtakunnallisessa vaaliviestinnässä.

Taustatoiminnot ja palveluympäristö

Hyvinvointialueilla, kunnilla ja puolueilla on käytössään koordinoitua viestintämateriaalia (esimerkiksi somepostauspohjia ja printattavia materiaaleja), joissa vaalien värikoodaus toistuu johdonmukaisesti. Viestinnässä korostetaan konkreettisia aiheita, kuten värien tunnistaminen äänestyspaikalla, ehdokasnumeroiden eroavuus vaalien välillä tai millaiset merkinnät äänestyslipulla johtavat äänen hylkäämiseen.

Materiaalit

Uudistettu äänioikeusilmoitus värikoodauksella, kuvallinen äänestysohje liitteenä, QR-koodilinkitys monikielisiin materiaaleihin, koordinoitu some- ja printtimateriaali julkisten toimijoiden ja puolueiden käyttöön.

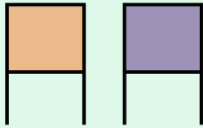
2. ÄÄNESTYSPAIKALLE SAAPUMINEN JA VASTAANOTTO

Äänestäjä saapuu äänestyspaikalle. Ennen jonoon siirtymistä **vastaanottava virkailija** tervehtii ja kertoo napakasti, että kyseessä on kaksoisvaalit ja miten tämä näkyy järjestelyissä. Virkailija osoittaa äänestäjälle **ohjejulisteen**, joka on sijoitettu jonon luo näkyvälle paikalle. Äänestäjä tunnistaa julisteesta ennakkomateriaalista tutun värikoodauksen. Julisteessa on myös kuvattu äänestyspaikalla käytössä oleva putkimalli äänestäjän näkökulmasta.

Vastaanottava virkailija varmistaa ennakoäänestyksessä onko äänestäjä äänestämässä omassa kotikunnassaan ja ohjaa tarvittaessa varmistamaan kuntavaaliehdokkaan numeron ennen koppiin menoa.

Vastaanottava virkailija antaa jokaiselle äänestäjälle saman perusopastuksen – yhdenvertaisesti, ilman arviointia siitä, kuka tarvitsee lisää ohjausta. Opastus on napakka: "Vaalijärjestelyt ovat hieman erilaiset tavallisiin vaaleihin verrattuna. Täällä äänestät kahdessa vaalissa erikseen, yksi kerrallaan. Ensin saat kuntavaalien lipun ja menet kuntavaalikoppiin. Kun olet valmis, palautat lipun ja saat aluevaalien lipun. Jos haluat äänestää vain toisessa vaalissa, sekin onnistuu näin (kerroo miten). Molemmille vaaleille on omat äänestysliput, erotat ne väreistä. Vilkaise tuo ohje ennen kuin menet jonoon."

Jonon luo sijoitettu selkokielinen, visuaalisesti pelkistetty ohjejuliste, joka kuvaa äänestysprosessin vaiheet äänestäjän näkökulmasta (erit. kuva koppien sisänäköymästä). Lisäksi ehdokasnumeron oikein merkitsemisen esimerkit ja yleisimmät virheet -juliste.

Äänestäjän palvelupolku 2/3: äänestysjärjestelyt eriytetyissä vaaleissa

Vaiheet

3. HENKILÖLLISYYDEN TOTEAMINEN JA ENSIMMÄISEN ÄÄNESTYSLIPUN VASTAANOTTO

Mitä äänestäjä tekee

Äänestäjä esittää **henkilöllisyystodistuksen**. Hän saa vain yhden, **kuntavaalien oranssin lipun**.

Taustatoiminnot ja palveluympäristö

Lippuja antava virkailija toteaa henkilöllisyyden ja ojentaa yhden lipun: "Tässä on kuntavaalien äänestyslippu – oranssi. Mene tuohon koppiin, etsi ehdokkaasi listalta ja kirjoita numero lippuun. Kun olet valmis, käy jättämässä äänesi (kertoo mistä putken seuraava vaalivirkailija löytyy). Mikäli äänestäjä tässä vaiheessa ilmaisee haluavansa äänestää vain aluevaaleissa, virkailija ohjaa hänet suoraan aluevaalien lipunantopisteelle tai koppiin – polun rakenteen tulee mahdollistaa tämä ilman, että äänestäjä joutuu kulkemaan koko kuntavaalivaiheen läpi. Pisteeltä on suora ja selkeä reitti kuntavaalikoppeihin.

Materiaalit

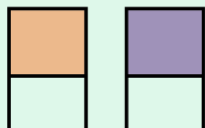
Kuntavaalien äänestyslippu. Lippu on erotettu aluevaalien äänestyslipusta myös muotojen avulla (esim. neliön- ja ympyrän muotoinen numerokenttä). Lisäksi mahdollinen pöytäopaste lipunantopisteessä. Lipunantopiste on selkeästi merkitty kuntavaalien tunnusvärillä.

4. SIIRTYMINEN KUNTAVALIIN ÄÄNESTYSKOPPIIN

Äänestäjä siirtyy **kuntavaalikoppiin**. Kopissa on vain kuntavaalien ehdokaslista ja kuntavaalien ohjemateriaali. Äänestäjä etsii ehdokkaansa listalta, tarkistaa numeron ja kirjoittaa sen lippuun. Hän taittaa lipun kiinni ja poistuu kopista.

Vilkkaimmilla äänestyspaikoilla koppien läheisyydessä äänestysalueella on "jonovirkailija", joka ohjaa äänestäjiä vapaisiin koppeihin ja varmistaa ettei äänestysalueelle synny jonoa. Jonovirkailija voi myös ohjattaessa muistuttaa, että häneltä saa tarvittaessa uuden äänestyslipun ja apua tarvittaessa. Kopin ulkopuolella on selkeä kuntavaalien tunnusvärimerkintä. Kopin sisällä on vain kuntavaalien ehdokaslista – suuremmalla fontilla ja selkeämmällä muotoilulla kuin yhdistelmäkopissa, koska tilaa on enemmän. Molemmilla sivuseinillä on yksinkertaistettu, tiivis äänestysohje.

Kuntavaalien ehdokaslista (uudistettu muotoilu: värierottelu, puolueiden selkeämpi erottelu, vaalin nimi isolla otsikkokentässä), värikoodatut seinille laitettavat ohjeet, yksinkertaistettu äänestys- ja numeron kirjoitusohje.

Äänestäjän palvelupolku 3/3: äänestysjärjestelyt eriytetyissä vaaleissa

Vaiheet

5. KUNTAVAALIEN ÄÄNEN JÄTTÄMINEN JA ALUEVAALIEN LIPUN VASTAANOTTO

Äänestäjä siirtyy taitetun kuntavaalilipun kanssa virkailijan luokse. Virkailija leimaa lipun ja äänestäjä pudottaa sen urnaan (vaalipäivä) tai lippu suljetaan vaalikuoreen (ennakkoäänestys). Tämän jälkeen äänestäjä saa **aluevaalien violetin lipun** ja siirtyy aluevaalikoppiin. Jos äänestäjä haluaa äänestää vain kuntavaaleissa, hän voi tässä vaiheessa poistua.

Mitä äänestäjä tekee

Taustatoiminnot ja palveluympäristö

Virkailija leimaa kuntavaalilipun, hoitaa ennakkoäänestyksen mahdolliset lisävaiheet (vaalikuori, lähetekirje) ja ohjataan sitten aluevaalien lipun: "Kuntavaalien ääni on annettu. Tässä on aluevaalien violetti äänestyslippu mikäli haluat jatkaa äänestämään aluevaalissa." Äänenjättöpiste on merkitty kuntavaalien värillä. Aluevaalien lipunanto tapahtuu samalla tai välittömästi viereisellä pisteellä – siirtymä on lyhyt ja selkeä. Lipun antaja ohjaa siirtymään aluevaalien äänestyskoppien suuntaan, lisäksi opaste aluevaalien tunnusvärillä.

Materiaalit

Vaaliurna tai vaalikuori ja lähetekirje (kuntavaalit), aluevaalien violetti äänestyslippu, opaste aluevaalikoppiin.

6. ÄÄNESTYSSUORITUS ALUEVAALEISSA

Äänestäjä siirtyy **aluevaalikoppiin**. Kopissa on vain aluevaalien ehdokaslista ja ohjemateriaali. Äänestäjä etsii ehdokkaansa, kirjoittaa numeron lippuun, taittaa lipun ja poistuu. Kokemus toistaa kuntavaalivaiheen tutun rakenteen.

Sama kuin kuntavaalikopissa – virkailija on saatavilla lähietäisyydellä. Kopin ulkopuolella on selkeä aluevaalien tunnusvärimerkintä. Kopin sisällä on vain aluevaalien ehdokaslista – suuremmalla fontilla ja selkeämmällä muotoilulla kuin yhdistelmäkopissa, koska tilaa on enemmän. Molemmilla sivuseinillä on yksinkertaistettu, tiivis äänestysohje.

Aluevaalien ehdokaslista (uudistettu muotoilu: värierottelu, puolueiden selkeämpi erottelu, vaalin nimi isolla otsikkokentässä), värikoodatut seinille laitettavat ohjeet, yksinkertaistettu äänestys- ja numerojen kirjoitusohje.

7. ALUEVAALIEN ÄÄNEN JÄTTÄMINEN JA POISTUMINEN

Äänestäjä siirtyy taitetun aluevaalilipun kanssa virkailijan luokse. Virkailija leimaa lipun ja äänestäjä pudottaa sen urnaan tai lippu suljetaan vaalikuoreen. Molemmat vaalit on nyt hoidettu. Äänestäjä poistuu äänestyspaikalta.

Virkailija leimaa aluevaalilipun, hoitaa mahdolliset ennakkoäänestyksen vaiheet ja ohjaa äänestäjän ulos. Palautuspiste on merkitty aluevaalien värillä. Poistumisreitti on selkeä eikä risteä sisään tulevien äänestäjien polun kanssa.

Vaaliurna tai vaalikuori ja lähetekirje (aluevaalit), mahdollinen opaste poistumisreitille.

4. Liite: Selvityksen toteutus

Tässä osiossa on tarkemmin esiteltyä selvityksen toteutustavat, joihin lukujen 2 ja 3 suositukset perustuvat.

Selvityksen toteutus

Yhteenveto osion sisällöistä

Taustoitus

- 4.1** Kuntakyselyt
- 4.2** Muotoilun asiantuntijaraati
- 4.3** Vierailut erityisryhmien luona

Vaalitestausten toteutus

- 4.4** Lähtökohdat, reunaehdot ja rajoitteet
- 4.5** Erilaisten asetelmien testaaminen
- 4.6** Ääntenlaskennan tulokset

Vaalitestaukset: visuaalisuus ja materiaalit

- 4.7** Vaalien visuaalinen erottaminen
- 4.8** Ohjeet, opastukset ja äänestysmateriaalit

Vaalitestaukset: tunnekokemus

- 4.9** Äänestämisen tunnekokemus
- 4.10** Toisista vaaleista kieltäytyminen

4.1 Taustoitus: Kuntakyselyt

Kyselyt kuntien vaaleista vastaaville ja vaalivirkailijoille

Selvityksen taustoitukseksi kuntien vaaleista vastanneille henkilöille ja huhtikuun 2025 vaaleissa vaalivirkailijoina toimineille toteutettiin kyselyt. Kyselyt toteutettiin joulukuussa 2025 ja tammikuussa 2026.

Kyselyillä kerättiin kokemustietoa huhtikuun 2025 vaaleista ja samanaikaisten vaalien järjestämisen suunnittelusta. Millaisia kokemuksia vastaajilla oli huhtikuun vaaleista? Miten he priorisoisivat jatkossa samanaikaisiin vaaleihin liittyviä, parannettavia asioita? Mitä he tekisivät ensi kerralla toisin?

Kysely lähetettiin 36 kuntaan keskusvaalilautakuntien sihteereille. Valitut kunnat olivat:

- Kymmenen (10) suhteellisesti eniten hylättyjä ääniä aluevaaleissa kerryttänyttä kuntaa
- Kymmenen (10) suhteellisesti eniten hylättyjä ääniä kuntavaaleissa kerryttänyttä kuntaa
- Kymmenen (10) suurinta kuntaa (pois lukien Helsinki)
- Kuusi (6) keskiuurta kaupunkia

Kunnan vaaleista vastanneet henkilöt välittivät vaalivirkailijoiden kyselyä oman harkintansa mukaan 3-5 vaalivirkailijalle.

Kyselystä oli kolme erilaista versiota:

1. Kuntien vaaleista vastanneen henkilön kysely
2. Ennakköäänestyksessä toimineen vaalitoimitsijan kysely
3. Vaalipäivän vaalivirkailijoiden eli vaalilautakunnan jäsenten kysely

Näistä kaksi jälkimmäistä olivat hyvin samankaltaiset. Kyselyjen erot liittyivät ennakköäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen kulun eroihin.

Vastaajat

Kunnan vaaleista vastanneille henkilöille osoitettuun kyselyyn tuli 25 vastausta erikokoisista kunnista.

Vaalitoimitsijoiden kyselyyn vastauksia tuli 41 (luku sisältää kyselyyn vastanneet 12 vaalivirkailijaa, jotka olivat sekä ennakkö- että vaalipäivän äänestyksessä).

Vaalipäivän vaalivirkailijoiden kyselyyn vastauksia tuli yhdeksän. Vaalivirkailijoiden kyselyiden vastaajista puolet oli suurista kaupungeista, mutta myös pienet kunnat olivat hyvin edustettuna.

KESKEISET TULOKSET

Kuntia kiinnostaa seuraavia vaaleja silmällä pitäen erilaiset tavat järjestää vaalit eriytetysti, mutta heiltä puuttuu konkretia (Miten sen tekisi? Olisiko siitä varmasti hyötyä?).

Vastaajien mukaan kunnissa on hyvin rajalliset resurssit ratkoa ja suunnitella järjestelyihin liittyviä kysymyksiä itse. Siksi oikeusministeriön vaaliohjeet ja niihin sisällytetyt suositukset ja konkreettiset vinkit koetaan keskeisiksi (sekä järjestelykysymyksissä, että muissakin asioissa). Vaaliohjeet ovat kyselyjen perusteella kunnissa erittäin tärkeä, arvostettu ja tarkkaan luettu käsikirja.

Vastaajat painottivat suullisen opastuksen merkitystä äänestystilanteen rauhoittamisessa. Vastanneet vaalivirkailijat tunnistivat oman käytöksensä ja puhetapansa vaikutuksen äänestäjien tunnetiloihin äänestyspaikalla.

Suulliseen opastukseen linkittyi vastauksissa myös äärimmäisen selkeän ja ymmärrettävän ohjeistuksen antamisen tärkeys.

Kuntakyselyt: keskeiset tulokset 1/2

Äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja

Yhdistelmäkopit olivat vuoden 2025 vaaleissa eniten käytetty järjestämisen tapa. Kuntien vastaajien kuvaileman tilanpuutteen ja muun resurssien rajallisuuden vuoksi on todennäköistä, että yhdistelmäkopit ovat realismia myös jatkossa.

"Kunnilla ei riitä rahoitus siihen, että äänestyspaikkoja lisätään (eri vaaleille yhtä aikaa) tai virkailijoiden määrää lisätään äänestyspaikoille. Jos koppeja lisätään, tarkoittaisi se monen ennakoitua äänestyspaikan siirtämistä suurempiin tiloihin, mikä aiheuttaa lisää kustannuksia sekä tilojen saatavuusongelmia." - yli 100 000 asukkaan kunnan vastaaja

On todennäköistä, että ensi kerrallakin oikeusministeriön vaaliohjeiden suositukset äänestyspaikkajärjestelyistä ovat suuressa roolissa, koska kunnilla ei ole aikaa kehittää ja suunnitella uusia ratkaisuja itse. Useat kuntien vastaajat kertoivat, ettei kaksoisvaalien kehittämiskäytösten pohtimiseen ole ollut vielä lainkaan edellytyksiä tai aikaa. Tämä toistui myös FNES:n selvityksessä: kuntien resurssit riittivät juuri kaksoisvaaleista hengissä selviytymiseen. FNES:n selvityksessä myös tuodaan esiin, että kunnat tulkitsevat vaaliohjeessa ensimmäisenä esitellyn äänestyspaikkajärjestelyn (yhdistelmäkopit) ensisijaisena suosituksena, jolloin ei katsottu tarpeelliseksi aidosti vertailla omille äänestyspaikoille sopivinta järjestelytapaa.

Äänestysjärjestelyt eriytyneissä vaaleissa

Erilliset äänestyskopit seuraavan kerran ratkaisuna priorisoitiin tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi kaikissa vastaajaryhmissä. Suurin osa vastaajista pohti, olisiko virheitä tullut vähemmän, jos äänestyspaikalla vaalit olisi erotettu toisistaan yhdistelmäkopin sijaan. Suurempien kuntien vastaajissa tämä pohdinta nousi esiin vielä pieniä kuntia vahvemmin.

Vastaajat perustelivat vaalien eriyttämisen tarvetta sekaantumisen riskin minimoimisella. Huoliksi kuitenkin nostettiin tilojen riittävyys (pitääkö luopua joistain äänestyspaikoista, koska eriyttämiselle ei ole tilaa) ja jonojen muodostumisen riski (osaammeko opastaa äänestäjiä uudessa järjestelyssä siten, etteivät äänestyspaikat ruuhkaudu).

Mitä jos se vain sekoittaisi ihmisiä lisää? - vastaaja

Lisäksi vastaajia mietitytti eriyttämisen käytännön toteutus. Miten eri vaalien kopit erotetaan toisistaan? Miten tehdään äänestäjälle helppo "reitti"? Miten vaalivirkailijoiden roolijako kannattaa tehdä ja pitääkö eri vaaleille olla jopa omat virkailijansa? Kyselyssä esitetyt pohdinnat vahvistavat tarvetta sille, että tarjolla olisi valmiiksi pureskeltuja ratkaisuja ja keinoja, joita sovitaa omille äänestyspaikoille.

Kuntakyselyt: keskeiset tulokset 2/2

Vaalien visuaalinen erottaminen: äänestysliput

Äänestyslippujen toivottiin eroavan toisistaan muutenkin kuin värein. Esimerkkeinä mainittiin muotojen hyödyntäminen tai numeroiden merkintäpaikat. Tämä nousi erityisesti ennakoäänestyksen virkailijoiden vastauksista.

Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

Kuntien vastaajat nostivat ennakkoviestinnän samanaikaisten vaalien tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi. Perusteluna oli, että suurimpaan äänestäjän hämmennyksen hetkeen on liian myöhäistä vaikuttaa äänestyspaikalla. Vaalivirkailijat kertoivat, että heidän piti vastata toistuvasti äänestäjien kysymyksiin "Miksi en voi äänestää samalla numerolla molemmissa vaaleissa?" ja "Onko nyt kahdet vaalit?". Tämän koettiin kertovan siitä, ettei ennakkoviestintä ollut onnistunut.

Vastaajat tunnistivat kuitenkin ennakkoviestinnän paradoksin: ennako-ohjeita tulisi olla, mutta todellisuudessa harva lukee kirjeitä tai ohjeita. Useat kunnat pohtivat vahvemman viestinnän mahdollisuuksia omissa kanavissaan.

Lisäksi vastaajat pohtivat äänestäjän oman valmistautumisen tärkeyttä. Omalla valmistautumisella viitattiin vaaleihin ja ehdokkaisiin ennalta tutustumista.

"Eniten vaikuttaa se, että ehdokkaat on katsottu valmiiksi."
- vaalivirkailijan kommentti

Suullinen opastus ja vuorovaikutus

Ennakoäänestysvirkailijat nostivat tärkeäksi kehittämiskohteeksi äänestäjän vastaanottamistilanteen. Ehdotuksina oli muun muassa aktiivisempi ote äänestäjien vastaanottamisessa painottaen kahden vaalin ja kaksien lippujen eroa heti äänestämisen alussa. Suullisen viestinnän selkeys ja rauhallisuus mainittiin myös yleisellä tasolla usean kerran.

"Ihan rauhassa, ei ole kiirettä"

"Äänestyskopissa olet niin kauan kuin tarve on."

- vaalivirkailijoiden antamia esimerkkejä rauhoittavista replikeistä

Vaalivirkailijan tarjoamisen lisääminen koettiin tärkeäksi erityisesti ikäihmisille. Avustajan tarvitsemista pidettiin herkkänä asiana ja monen äänestäjän uskottiin välttelevän avustajan käyttöä turhaan.

Resurssien lisääminen äänestyspaikoille mainittiin yhtenä keinona, jotta virkailijoilla olisi enemmän aikaa opastaa. Tähän liitettiin kuitenkin huoli kustannuksista ja vaalivirkailijoiden rekrytoimisen vaikeus. Vaalivirkailijoiden saatavuuteen liittyvä huoli nousi myös FNES:n selvityksessä.

Ohjeet, opasteet ja niiden sijoittelu

Kuntien vastaajat nostivat oikeusministeriön ohjemateriaalit äänestyspaikoille yhdeksi kolmesta tärkeimmästä kehittämiskohteesta. Vaalivirkailijat kaipaivat lisää ja parempaa ohjeistusta äänestäjille.

Kommenteissa korostui myös vaaliohjeen valtavan suuri merkitys kunnille. Vaalien järjestämiseen liittyy useita tarkkoja sääntöjä, ja vaalivirkailijat pitivät hyvin tärkeänä, ettei sääntöjä rikota. Tässä tarkkuudessa on kääntöpuolena se, että mikäli ohje ei erikseen anna lupaa johonkin, sitä ei välttämättä uskalleta tehdä.

"Ihmiset eivät lue ohjeita. Tarvitaan keskusteleva prosessi, että on ok kysyä äänestäjiltä, onko prosessi heille selvä ja tarjotaan aktiivisemmin neuvontaa. Jos tästä ei ole valtakunnallista ohjeistusta/linjaa, ei uskalleta kysyä."

4.2 Taustoitus: Muotoilun asiantuntijaraati

Muotoilun asiantuntijaraati

Asiantuntijaraadin tarkoituksena oli rikastuttaa selvityksen testaussuunnitelmia ja kehittämisehdotuksia monipuolisella näkemyksellä muotoilun hyödyntämisestä ja saavutettavuuden toteutumisesta samanaikaisten vaalien kehittämisessä. Raati tuotti selvitykselle ulkopuolisen, monialaisen arvion siitä, mihin muotoilun keinoin kannattaa vaalien äänestysjärjestelyissä puuttua ja millaisin periaattein kehittämistyötä tulisi ohjata. Raadin tuottamia näkemyksiä hyödynnettiin sekä suunniteltaessa testattavia prototyyppejä että muodostettaessa lopullisia kehittämisehdotuksia.

Raadin kokoonpano

Raatiin koottiin kahdeksan henkilöä muotoilun, käytettävyyden ja osallisuuden asiantuntijoista. Osallistujina oli professoreita ja lehtoreita muotoilun opetukseen ja tutkimukseen keskittyneistä korkeakouluista sekä julkismuotoilun ja saavutettavuuden asiantuntijoita kunnista, valtion virastoista ja hyvinvointialueilta. Asiantuntijoissa painotettiin julkisen sektorin osaamista erityisesti erityisryhmiin ja saavutettavuuteen liittyvien kysymysten tuntemuksen vuoksi.

Toteutustapa

Raadin työskentely toteutettiin anonyymisti kaksivaiheisena prosessina digitaalisella alustalla. Ensimmäisellä kierroksella (9.–22.12.2025) asiantuntijat saivat tutustuttavaksi taustamateriaalin samanaikaisten vaalien haasteista, nykyisistä järjestämistavoista ja tilastotietoja hylätyistä äänistä. He kommentoivat äänestäjän polun vaiheita ja nostivat esiin kehittämiskohteita muotoilun näkökulmasta sekä erityisryhmien huomioimisesta.

Toisella kierroksella (15.–25.1.2026) asiantuntijat saivat arvioitavaksi ensimmäisen kierroksen vastauksista laaditun yhteenvedon. Se sisälsi samanaikaisesti järjestettävien vaalien muotoilun suunnitteluperiaatteet sekä luonnoksen kahdesta hahmotellusta vaalitestauten testiasetelmasta.

Aineiston analyysi

Asiantuntijoiden vastaukset analysoitiin laadullisesti teemoittelemalla. Ensimmäisen kierroksen vastauksista muodostettiin yhteenvedo, jossa tunnistettiin neljä muotoilun periaatetta, jotka kuvaavat lähtökohtia kehittämistyölle. Lisäksi aineistosta poimittiin konkreettisia ideoita ja hypoteeseja vaalitestauksessa kokeiltavaksi.

Muotoilun asiantuntijaraati: *Keskeiset tulokset 1/3*

KAKSOISVAALIEN MUOTOILU

Vaiheen tuloksena syntyi neljä vaalien muotoilun periaatetta. Periaatteet ohjaavat palvelumuotoilutyötä samanaikaisesti järjestettävien vaalien kehittämisessä:

1. Liiallisen kognitiivisen kuorman vähentäminen

- Tietoa ei tule antaa liikaa, väärässä muodossa tai väärässä vaiheessa.
- Äänestäjän ei oleteta muistavan tai lukeneen ennakoivasti ohjeita.
- Äänestystilanne rakennetaan niin, että äänestäjän ei tarvitse tehdä ylimääräisiä tulkintoja tai päätöksiä.

2. Virheitä ennaltaehkäisevä muotoilu

- Ohjeet, joiden avulla äänestäjä voi tarkistaa ja varmistua omasta äänestys suorituksestaan, tulee sijoittaa tarkoituksenmukaisesti siihen vaiheeseen, kun hän todennäköisesti kaipaa vahvistusta.
- Äänestäjää tulee ohjata selkeällä visuaalisella erottelulla, joka estää mm. lippujen tai äänestyskoppien sekoittumisen.
- Vaalien äänestyspolun tulisi olla mahdollisimman intuitiivinen ja rakenteellisesti selkeä (esim. Mihin katse kiinnittyy tässä vaiheessa? Miten olemme tottuneet muissa konteksteissa toimimaan?)

3. Siirtymä tiedottamisesta tekemisen tukemiseen

- Kaikessa kirjallisessa viestinnässä keskitytään vain olennaiseen ja nostetaan äänestäjälle tärkeät asiat byrokration edelle.
- Hyödynnetään toistoa ja kerrotaan asiat etukäteen.
- Monimutkaiset tilanteet ovat helpompia ymmärtää kuvien, mallien tai esimerkkien avulla kuin tekstinä.

4. Tunnekokemuksen huomioiminen

- Äänestämiseen liittyvien negatiivisten tunteiden (kuten jännitys) hillitseminen.
- Yksityisyyden korostaminen.
- Avun pyytämisen helppous ja matala kynnyks.

Erityisryhmien huomioiminen

Asiantuntijat korostivat, että vaalijärjestelyt toimivat paremmin kaikille, kun ne toimivat erityisryhmille. Erityisryhmälähtöisellä suunnittelulla tarkoitetaan lähestymistapaa, joissa ympäristöjen, palvelujen ja tuotteiden kehittämisen keskiöön nostetaan sellaisten ryhmien tarpeet, jotka saattavat kohdata esteitä perinteisissä ratkaisuissa.

Tunnistettuja erityisryhmiä vaalijärjestelyiden kehittämisen kontekstissa olivat esimerkiksi 1. maahan muuttaneet äänestäjät, joille suomalainen vaalijärjestelmä voi olla täysin vieras; 2. ikääntyneet (muun muassa näön kontrastiherkkyyden ja kognitiivisen kuormituksen näkökulmasta); 3. henkilöt joilla on kognitiivisia tai kielellisiä haasteita, 4. ensi kertaa äänestävät sekä 5. neurovähemmistöön kuuluvat äänestäjät.

Konkreettisina ehdotuksina esitettiin kommunikaatio-ohjaajien ja neuropsykiatristen valmentajien osaamisen hyödyntämistä viestinnän suunnittelussa, avustamistilanteiden monipuolista huomiointia sekä erityisryhmien ottamista mukaan suunnitteluprosessiin jo varhaisessa vaiheessa.

Muotoilun asiantuntijaraati: Keskeiset tulokset 2/3

Äänestysjärjestelyt käytettäessä yhdistelmäkoppeja

Yhdistelmäkopin mahdolliset ongelmat tunnistettiin laajasti: kopissa on samanaikaisesti kahdet ehdokaslistat, äänestysliput ja ohjeet, mikä kuormittaa äänestäjää ja lisää virheiden todennäköisyyttä.

"Pitkät äänestyslistat ja pienellä fontilla, pahimmillaan taiteltuna pitkin kopin seinä ei ole kovin helpokäyttöistä."

Muotoilun asiantuntijat pitivät yhdistelmäkoppeja kuitenkin realistisena ratkaisuna monilla äänestyspaikoilla, joissa tila ei mahdollista vaalien täydellistä eriyttämistä. Kehittämisehdotuksina esitettiin selkeää täyttöjärjestystä kopissa, jossa ehdokaslistat ja kopissa oleva ohjeistus muodostaisivat vasemmalta oikealle tai ylhäältä alas etenevän prosessin (vrt. "aloita tästä violetista ehdokaslistasta ja laita numero violettiin lappuun"). Myös ehdokaslistojen muotoilun parantaminen nousi esiin, mutta yhdistelmäkopin tilanpuutteen vuoksi mahdollisuudet koettiin rajallisiksi: vaalien eriyttäminen erillisiin koppeihin mahdollistaisi fonttikoon kasvattamisen, kun yhdessä kopissa olisi vain yksi lista.

Äänestysjärjestelyt eriytetyissä vaaleissa

Vaalien eriyttäminen erillisiin koppeihin tai vaiheittaiseen prosessiin sai asiantuntijaraadilta laajaa kannatusta. Moni asiantuntija nosti oma-aloitteisesti esiin ajatuksen siitä, että äänestäjä saisi käsiteltäväkseen vain yhden lipun kerrallaan. Erityisesti erityisryhmien kohdalla vaiheittaista prosessia pidettiin tärkeänä: ensin äänestetään toisessa vaalissa, sitten toisessa.

"Uskon että erillinen äänestäminen vaikka samaan aikaan olisi hyödyllistä. Eli että ensin saa toisen lipukkeen ja kopissa on vain siihen sopivat numerot, se lipuke palautetaan, saa toisen ja käy eri kopissa äänestämässä. Ymmärrän että tämä vaatii reilusti lisää resurssia mutta kahden lipukkeen kanssa on haastavaa osata käyttäytyä kopissa, jossa muutenkin jännittää."

"Äänestyskoppi on aivan täynnä informaatiota. En pelkäisi tässä esim. peräkkäisen äänestämisen mallia vaan protoilisin näitä erilaisia vaihtoehtoja."

Tilan rajallisuus tunnistettiin keskeisenä haasteena. Asiantuntijat ehdottivat, että eriyttämistä voitaisiin toteuttaa joustavasti paikallisten olosuhteiden mukaan – äänestäjän ehjä äänestyspolku huomioiden.

Vaalien visuaalinen erottaminen

Asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että vaalien visuaalinen erottaminen on yksi tehokkaimmista keinoista vähentää sekaannuksia. Värikoodauksen tulisi kulkea johdonmukaisesti läpi koko äänestyspolun: ennakkomateriaalista äänestyslippuihin, kopissa oleviin ehdokaslistoihin ja vaaliurniin. Visuaalisen erottelun tulee olla niin ilmeinen, ettei äänestäjän tarvitse lukea ohjeita tunnistaakseen, kumpaa vaalia mikäkin elementti koskee. Asiantuntijat ehdottivat kuntavaalien valkoisen värin tilalle erottuvampaa tunnusväriä:

"Valkoisen värin "erotteluvaro" on heikko. Myös kuntavaalilla voisi olla oma vahva tunnusväri, jota käytettäisiin johdonmukaisesti äänestyslipussa, ehdokaslistassa ym. materiaaleissa."

"Valkoinen värivalinta viittaa äänestyslipukkeen aiempaan standardiin [kun järjestetään vain yhdet vaalit kerrallaan]. Herää kysymys olisiko ollut parempi, että molemmat liput olisivat olleet muun värisiä kuin valkoisia?"

Useat asiantuntijat korostivat, että värit eivät yksinään riitä, vaan visuaalinen erottelu tulee toteuttaa monikanavaisesti: värin, muodon ja tekstin yhdistelmänä.

Muotoilun asiantuntijaraati: Keskeiset tulokset 3/3

Ääniokeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

Ennakkomateriaalien kehittäminen oli asiantuntijaraadin laajimmin kommentoitu teema. Nykyistä viestintää luonnehdittiin viranomaismaiseksi ja liian tekstipainotteiseksi. Asiantuntijat nostivat esiin, että monikanavainen viestintä ei sellaisenaan riitä, jos sisältö ei ole ymmärrettävää tai sitä ei lueta: materiaalia on paljon, eikä se auta äänestäjää ymmärtämään, miten hänen tulisi konkreettisesti toimia.

”En tiedä montakaan samassa ruuhkavuosivaiheessa elävää, joka jaksaisi avata kotiin tulevaa kirjettä äänioikeudesta. Suomi.fi viestiä avaa varmaan vieläkin harvempi. Eli ennakkoviestintä ei lukuisista kanavista huolimatta tavoita.”

Useampi asiantuntija ehdotti kuvallisten ja selkokielisten ohjeiden kehittämistä sekä viestinnän käyttäjätestaamista eri ryhmillä ennen julkaisua. Erityisesti maahan muuttaneiden äänestäjien tilanne korostui: ohjeet voivat olla täysin käsittämättömiä henkilöille, joille suomalainen vaalijärjestelmä on vieras.

”Nyt kun katsoin selkokielistä esitettä mietin, että se varmasti toimisi aivan kaikille. Kiireen keskelläkin ihminen, jolla ei ole esim. kielellistä haastetta, tarvitsee selkeästi esitettyä tietoa.”

”Äänestyspolun selkeä visuaalinen kuvaus voisi helpottaa käyttäjän prosessia ja ehkä jopa houkutella epävarmoja äänestäjiä paikalle.”

Suullinen opastus ja vuorovaikutus

Vaalivirkailijoiden rooli ja vuorovaikutus äänestäjien kanssa nousi merkittäväksi teemaksi. Asiantuntijat kokivat, että virkailijoiden rooli on nykyisin painottunut valvontaan ja hallinnollisiin tehtäviin, kun taas aktiivinen, tervetulleeksi toivottava ja opastava ote jää vähäiseksi. Yksi asiantuntija muotoili tämän inklusion näkökulmasta: tervehtiminen ja ensikontakti vaikuttavat siihen, kuinka tervetulleeksi ja rentoutuneeksi äänestäjä kokee itsensä.

Avun pyytämisen stigma tunnistettiin esteenä vaaliavustajan käytölle. Asiantuntijat ehdottivat, että virkailija voisi proaktiivisesti kysyä äänestäjältä, tarvitseeko tämä mukautusta äänestämiseen, sen sijaan että äänestäjän olisi itse pyydettävä apua. Vaalisalaisuuden rajat ja virkailijan toimivaltuudet herättivät kuitenkin kysymyksiä: mitä virkailija saa kysyä tai neuvoa äänestyksen eri vaiheissa?

Ohjeet, opasteet ja niiden sijoittelu

Ohjeiden ja opasteiden informaatiokuormitus oli yksi raadin eniten kritisoima osa-alue. Ohjejulistoiden koettiin sisältävän liikaa informaatiota liian tiiviisti – myös saavutettavuutta voisi vielä kehittää. Julisteiden nykyistä kieltä arvioitiin kriittisesti: teksti ei ole selkokieltä, lauseet ovat pitkiä ja sivulauseisia ja tekstiä harmaalla taustalla on vaikea lukea. Suositeltiin vähemmän tekstiä, lyhyitä lauseita ja riittävästi tyhjää tilaa elementtien väliin.

”Harmaa tausta ei tarjoa riittävää kontrastia tekstiin tai elementteihin. Ikkäntyessä silmän kontrastiherkkyys heikkenee, jolloin harmaa tausta ”sulautuu” näkökenttään. Hahmottamisvaikeuksista kärsivälle (esim. dysleksia, ADHD, aivovammat) harmaa tausta voi tehdä elementtien rajoista epäselviä. Hahmottaminen hidastuu, koska silmä ei löydä selkeitä ankkuripisteitä. Lähes valkoinen (#FAFAFA) tai lämmin vaalea beige tarjoaa parhaan luettavuuden suurimmalle osalle ihmisistä.”

Asiantuntijat ehdottivat tiedon pilkkomista: annetaan oikea tieto oikeassa kohdassa äänestyspolkua, ei kaikkea kerralla. Visuaalisten opasteiden, kuten lattiamerkitöjen, nuolien ja värikoodattujen reittien lisäämistä pidettiin keinona vähentää tekstipohjaisten ohjeiden tarvetta. Useampi asiantuntija korosti toiston ja ennakkoinnin merkitystä: kun sama tieto esitetään ennakkomateriaalissa, saapumisvaiheessa ja kopissa, äänestäjän ei tarvitse opetella uutta viime hetkellä. Eräs asiantuntija ehdotti yksinkertaista ”kolme askelta äänestämiseen” -ohjetta kopissa: etsi ehdokasnumero listasta, kirjoita numero lippuun, taita lippu ja vie virkailijalle.

4.3 Taustoitus: Vierailut erityisryhmien luona

Vierailujen tavoitteena oli syventää ymmärrystä valittujen erityisryhmien äänestämiskokemuksista sekä testata äänioikeusilmoitukseen kehitettyjä muutoksia.

Mitä tehtiin

Vierailuilla käytiin keskustellen läpi äänioikeusilmoitusta, johon lisätty muun muassa vieraskielisille tarkoitetut QR-koodit ja visuaalinen kuvaus vaalipaikalla toimimisesta. Lisäksi vierailuilla kerättiin osallistujien kokemuksia aiemmista äänestämässä käymisistä sekä haettiin ideoita ja taustoitusta testausta varten.

Vierailujen kohderyhmät

Vierailujen kohderyhmiksi valikoitui kaksi erityisryhmää, joiden saaminen mukaan testiäänestäjiksi olisi oletettavasti haastavaa, mutta joiden näkökulmia haluttiin saada selvitykseen mukaan. Kohderyhmiä valittaessa tiedostettiin, etteivät he edusta kaikkia erityisryhmiä, eivätkä yksittäiset osallistujat edusta kaikkia oman kohderyhmänsä äänestäjiä. Vierailujen erityisryhmiksi valikoitui tämän pohjalta kaksi ryhmää:

- Vieraskielisten tutkintoon valmistavan koulutuksen (TuVa) ryhmä Pirkanmaalta
- Eläkeläisyshdistyksen jäsenistä koostuva ryhmä Uudeltamaalta (mukana pari pitkään vaalivirkailijana toiminutta henkilöä)

KESKEISET TULOKSET

Äänioikeusilmoitus ja muu ennakkoviestintä

Äänioikeusilmoitukseen lisätyt kuvalliset ohjeet ja QR-koodit muunkielisiin materiaaleihin osoittautuivat hyödyllisiksi. Erityisesti vieraskielisessä TuVa-ryhmässä niihin tartuttiin aktiivisesti ja vaaleista luettiin mieluummin omalla äidinkielellä - suomenkieliset materiaalit siirrettiin sivuun.

Vierailut paljastivat laajemman haasteen: erityisryhmien osalta pelkkä äänestysjärjestelyjen sujuvoittaminen ei riitä, jos vaalien asetelman ymmärtäminen tai itselle sopivan ehdokkaan löytäminen on vaikeaa. TuVa-ryhmäläiset pitivät kuvaohjetta hyvänä, mutta hyödyttömänä mikäli ei ymmärrä mitä ehdokkaat edustavat, mitä eroja suomalaisilla puolueilla keskenään on, ja niin edelleen.

Eläkeläisryhmässä nostettiin esiin, että varsinkin kokeneena äänestäjänä äänioikeusilmoitusta ei usein tule luettua. Tyypillisesti sen lukee heti kirjeen saavuttua, jonka jälkeen ohjeet ehtivät hautautua ennen vaaleja muun postin alle. He pitivät ilmoituksen etusivua tärkeimpänä. Jos jotakin tärkeää on huomautettavana, sen kannattaa näkyä erottuvasti etusivulla.

Värien käyttö sekä "kaikki mahdolliset tavat" vaalien erottamisessa sai kannatusta

Eläkeläisryhmä totesi, että kokeneellekin äänestäjälle vaaleissa on jännitettävää. Esimerkiksi oman ehdokkaan numeron (tai numeroiden) muistamiseksi olisi hyvä ymmärtää, onko esimerkiksi koppiin sallittua viedä muistilappu mukaan. Tämä ilmentää hyvin vaaleihin liittyvän tarkan ohjeistuksen tuomaa jännitystä ja epätietoisuutta perusasioista. Ennakkoviestinnässä tällaisia vinkkauksia voitaisiin toistaa.

Suullinen opastus ja vuorovaikutus

Eläkeläisryhmän kanssa nousi esiin valikoivan avustamisen ongelma: kun virkailija tarjoaa aktiivisesti apua oletettavasti erityistä tukea tarvitsevalle, esimerkiksi ikäihmiselle, kokenutkin äänestäjä saattaa mukautua hänelle annettuun rooliin ja tehdä sen seurauksena virheitä. Tämä kyseenalaistaa oletuksen, jonka mukaan aktiivinen avun tarjoaminen valikoidusti on aina hyödyllistä.

Eläkeläisryhmän mielestä on parempi, jos kaikki äänestäjät saavat saman suullisen selkeän ja napakan ohjeistuksen koko jonon kuullen. Ohjeen toistaminen jonon lähettyvillä palvelee kaikkia jonossa olevia: äänestäjä kuulee opastusta jo ennen omaa vuoroaan ja ehtii valmistautua.

4.4 Vaalitestaukset

Vaalitestaukset lyhyesti

Vaalitestauksissa kahdelle oikealle äänestyspaikalle (automarket ja työväenopisto) rakennettiin kaksoisvaaleissa äänestämisen testiympäristö: oikeat äänestyskopit, vaalitoimitsijapöydät, opasteet ja äänestysmateriaalit. Äänestysympäristöön kuuluu myös eri rooleissa toimivat vaalivirkailijat.

Jokainen vaalitestaukseen osallistunut sai suoritettavakseen äänestystehtävän. Heidän kokemuksiaan ja käyttäytymistään tutkittiin laadullisesti havainnoimalla ja haastattelemalla. Testaajilta kysyttiin näkemyksiä keskeisistä testatuista asioista ja kannustettiin jakamaan kokemuksiaan edellisiin vaaleihin perustuen. Lisäksi seurasimme äänestystehtävän "oikein" suorittamista jälkikäteisellä äänten laskemisella.

Testaajia oli kahden testauspäivän aikana yhteensä noin 250. He olivat enimmäkseen ohikulkijoita, mutta mukana oli myös varta vasten kutsuttuja ryhmiä kuten senioreita ja lukiolaisia.

Testaamisen kohteet

Testiympäristöissä oli käytössä useampia eri muuttujia, joiden vaikutusta testiäänestäjiin ja äänestämisen sujuvuuteen seurasimme.

Vaalitestauksissa kokeiltiin erilaisia äänestysjärjestelyjen asetelmia, joita vaihdettiin päivän aikana. Testiasetelmat on kuvattu tarkemmin seuraavilla sivuilla.

Asetelmien lisäksi testattiin uusia ohjejulisteita ja opasteita, eri vaihtoehtoja kopin kirjoitustasolla olevista ohjeista, vaalien värikoodausta, vaalivirkailijoiden suullisen opastamisen keinoja ja äänestyslippujen muutoksia.

TESTAUSPÄIVÄ 1: Automarket

Testiympäristö tehtiin suuren kaupungin automarketin aulaan. Valittu paikka on tyypillinen pienen tilan ennakoäänestyspaikka, jossa käy paljon äänestäjiä. Vaalitestaukselle osoitettiin aulasta sama tila, joka on aiemmissa vaaleissa ollut äänestyspaikkana. Tila on vilkas, ahdas, äänekäs ja sen ympäristössä on paljon visuaalista hälyä.

TESTAUSPÄIVÄ 2: Työväenopisto

Testiympäristö tehtiin suuren kaupungin ison julkisen rakennuksen aulaan (rakennuksessa toimivat työväenopisto, lukio, kirjasto - jatkossa viittaamme tähän työväenopistona). Paikka on pitkään ollut käytössä vaalipäivän äänestyspaikka. Tila on rauhallinen ja avara.

KYSEESSÄ EI OLE OIKEAT VAALIT

TÄSSÄ ON KÄYNNISSÄ

VAALIJÄRJESTELYIDEN TESTAUS

Testaamme erilaisia tapoja järjestää kahdet samanaikaiset vaalit selkeästi ja sujuvasti.

Tule mukaan testaamaan!
Osallistuminen vie n. 10 minuuttia

Testauksen vastaa: Kotimaas Persoono Oy, Selvityksen tilaaja: Oikeusministeriö

Vaalitestausten reunaehdoja ja rajoitteita

Vaalisalaisuus: Näköesteitä ei toteutettu täysmääräisesti, mutta vaalisalaisuuteen liittyvät vaatimukset huomioitiin koppijärjestelyitä suunniteltaessa ja arvioidessa.

Esteetön äänestyskoppi ei ollut käytössä, mutta sen vaatima tila otettiin huomioon järjestelyjä arvioitaessa.

Rajattu äänestysprosessi: Henkilöllisyyden todentaminen ja äänestyslipun jättämisen vaalivirkailijoitoiset vaiheet (leimaaminen, kirjaukset, jne.) jätettiin testin ulkopuolelle. Läpimenoaikoja ei tästä syystä mitattu.

Äänestäjän ennakoivaltautuminen: Testiäänestäjillä ei ollut mahdollisuutta orientoitua äänestämiseen ennakoon, mikä poikkeaa todellisesta tilanteesta, jossa äänestäjä tulee paikalle tietoisesti ja jonkinlaisen suunnitelman kanssa.

Äänestämisen tunnelma: Testiympäristö ei voi täysin mallintaa vaalien aiheuttamaa aitoa jännitystä, vaikka äänestystehtävä selvästi synnyttikin paineen oikein äänestämisestä.

Suurten vaalipiirien lähtökohdat: Testit tehtiin Tampereen kaupungin ja Pirkanmaan hyvinvointialueen vaalipiirien alueella, joten äänestyspaikoilla lähtökohdana oli suuri volyyymi. Ehdokastilat perustuivat Turun kaupungin ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueen listoihin, minkä vuoksi listat olivat kooltaan suurimpia mahdollisia.

Kuva automarketin testauspäivä 1:stä

Kuva työväenopiston testauspäivä 2:sta

Vaalitestausten äänestystehtävät

Testaajat suorittivat äänestyksen äänestystehtävän pohjalta. Tehtävien avulla pyrittiin mallintamaan tyypillistä tilannetta, jossa äänestäjä on ennalta valinnut tarkkaan tai suurpiirteisesti, ketä ehdokasta tai mitä puoluetta hän aikoo äänestää kussakin vaalissa.

Tehtäviä vaihtelemalla ja äänestystehtävien onnistumista seuraamalla tarkkailtiin, miten eri asetelmat vaikuttavat "oikein" äänestämiseen ja miten esimerkiksi erilaiset ohjeet ja suullisen opastamisen keinot vaikuttavat äänestystehtävän suorittamiseen.

Oheiset tehtävät 1, 2 ja 5 olivat käytössä automarketin testauksessa. Tehtävät 3, 4 ja 5 olivat käytössä työväenopiston testauksessa.

TEHTÄVÄ 1

YKSI EHDOKAS, JOLLA ON ERI NUMEROT ERI VAALEISSA - NUMEROT PITÄÄ TARKISTAA EHDOKASLISTASTA

Haluat äänestää molemmissa vaaleissa kaveriasi Minni Hiirelää.

Muistat, että hän on ehkä oravapuolueessa tai karhupuolueessa...?

TEHTÄVÄ 3

YKSI EHDOKAS, JOLLA ON ERI NUMEROT ERI VAALEISSA - EI PIKAKAISTAA - NUMEROT PITÄÄ TARKISTAA EHDOKASLISTASTA

Haluat äänestää molemmissa vaaleissa kaveriasi Minni Hiirelää.

Muistat, että hän on ehkä oravapuolueessa tai karhupuolueessa...?

Älä käytä pikakaistaa.

TEHTÄVÄ 2

TIETTY EHDOKAS TOISESSA VAALISSA, TOISEN VAALIIN VALMISTAUTUMATON

Haluat äänestää kuntavaaleissa kaveriasi Eppu Eppulaa ahmapuolueesta.

Aluevaaleissa haluat äänestää ketä tahansa karhupuolueesta.

TEHTÄVÄ 4

SELVÄT EHDOKKAAT - VALITSEN PIKAKAISTAN

KUNTAVAALIT: Haluat äänestää ehdokasta Eppu Eppula numerolla 489.

ALUEVAALIT: Haluat äänestää Kissapuolueen ehdokasta Hessu Hoposta numerolla 2018.

Koska tiedät tarkalleen ehdokkaasi, haluat käyttää pikakaistaa äänestämiseen.

TEHTÄVÄ 5

EN HALUA ÄÄNESTÄÄ ALUEVAALEISSA

Tulit äänestämään tuttua kuntavaaliehdokasta Aku Ankkalaa Joutsenpuolueesta. Muistelet, oliko hänen numeronsa 267 vai 276?

Et halua äänestää aluevaaleissa.

Käy äänestämässä kuntavaalissa ja jätä äänestämättä aluevaaleissa parhaaksi katsomallasi tavalla.

Tehtävällä 5 testattiin erityisesti vaalivirkailijoiden keinoja aluevaalin äänestyslipusta kieltäytymisen helpottamiseksi, mikäli äänestäjä niin haluaa tehdä.

4.5 Vaalitestaukset: Erilaisten asetelmien testaaminen

Testaamisen tarkoitus

Suurin osa kunnista valitsi 2025 vaaleissa yhdistelmäkoppiratkaisun. Tämä oli tulkittu vaaliohjeesta ensisijaiseksi suositukseksi (FNES 2026). Taustakartoituksen perusteella monessa kunnassa on jälkikäteen pohdittu, että vaalien eriyttäminen vaalikohtaisiin koppeihin olisi voinut helpottaa äänestäjien hämmennystä ja äänestämisen sujuvuutta. Koska vaalien eriyttämistä kokeiltiin vain harvassa kunnassa, käytännön kokemusta on vähän. Testauksen tavoitteena oli selvittää, millaisilla järjestelyillä eriyttäminen toimisi käytännössä parhaiten ja mitä eriyttämisessä on tärkeä huomioida äänestäjän näkökulmasta.

Miten tätä testattiin?

Vaalien eriyttämisen tapoja kokeiltiin kolmella erilaisella asetelmalla. Näistä koppiaria testattiin ratkaisuna molemmissa testauspäivissä. Kahta muuta testattiin pienemmän kokoisella automarketin äänestyspaikalla.

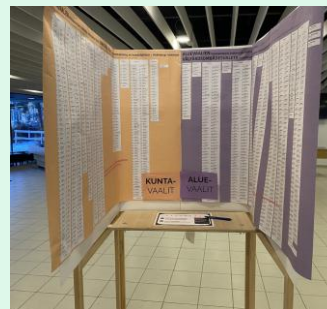
Koppiarilla

tarkoitetaan vaalikohtaisia koppeja, jotka ovat kiinni toisissaan. Äänestäjä saa omalla vuorollaan käyttöönsä koko koppiarin.

Yhdistelmäkopilla

tarkoitetaan vaihtoehtoista äänestyskoppiä, jossa on molempien vaalien ehdokaslista ja yhteinen äänestysohje.

Vaalikohtaisilla

kopeilla tarkoitetaan toisistaan irrallisia äänestyskoppeja, joissa on vain yhden vaalin ehdokaslista ja äänestysohje.

Pikakopilla

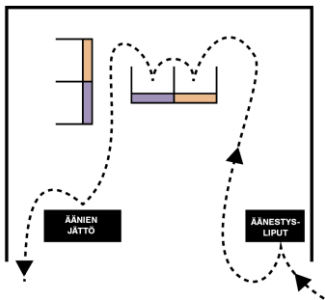
tarkoitetaan vaihtoehtoista äänestyskoppiä, jonka äänestäjä voisi valita, jos koee äänestämisen selkeäksi. Pikakoppiä käsitellään tarkemmin seuraavilla sivuilla.

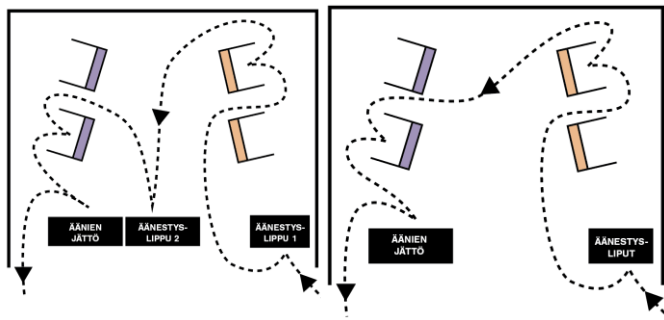
Testatut äänestysjärjestelyjen asetelmat A-D

Automarket

A:
Vaalikohtaiset
kopit, koppipari

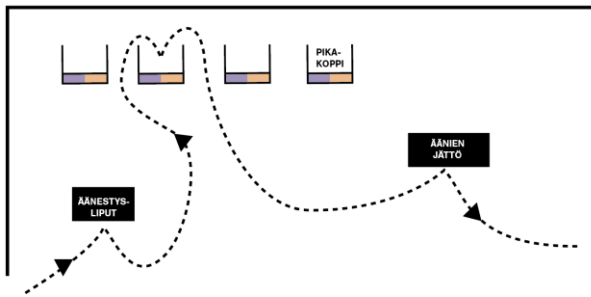
B:
Vaalikohtaiset
kopit, putkitus

Työväenopisto

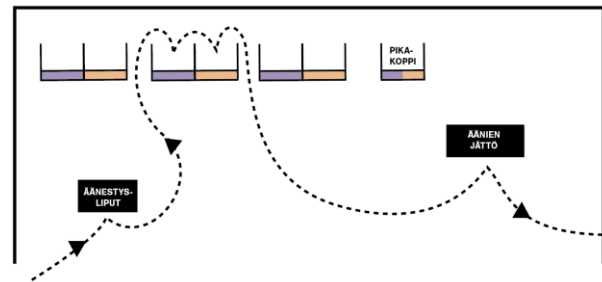
C:
Yhdistelmäkopit

Kaksi vaalia
samassa kopissa
+ pikakoppi

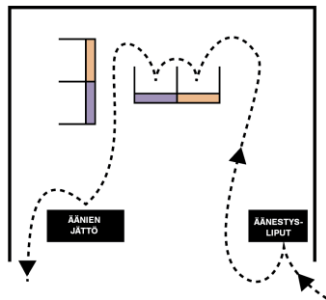

D:
Vaalikohtaiset
kopit, koppiparit

Vaalikohtaiset
kopit, kopit
pareittain ja
pikakoppi, jossa
molemmat vaalit
samassa kopissa

Testattu asetelma: A Vaalikohtaiset kopit, äänestyskoppipari

A: Koppipari

Äänestäjällä on käytössään äänestyskoppipari, jossa hän käy vaali kerrallaan äänestämässä. Mukaan annetaan molemmat äänestysliput.

Testaamisen tavoite ja rajaukset

Tarkoituksena oli testata vaalikohtaisia koppeja, jotka ovat mahdollisimman selkeästi sijoiteltuna pieneen äänestystilaan. Jos kopeissa voi käydä peräkkäin ja yhdessä kopissa ovat vain yhden vaalin ehdokaslistat - selkeyttääkö se äänestystilannetta?

Miten testattiin

Äänestyskoppipariasetelmaa testattiin molemmissa testausympäristöissä. Lähtökohtana oli oletus, että eri kopeissa äänestäminen auttaisi hahmottamaan kaksi erillistä vaalia.

Tilajärjestelyyn liittyvät asiat

Koppiparien sovittaminen ahtaaseen ennakoöäänestysympäristöön osoittautui hyvin vaikeaksi. Automarketissa, jossa tyypillisesti on 3-4 koppia käytössä, saatiin yrittämisestä huolimatta mahtumaan vain kaksi koppiparia. Se ei mitenkään riittäisi vastaavan äänestyspaikan volyymille, jossa tulisi myös huomioida esteetön äänestyskoppin. Työväenopistolla asetelma onnistui helpommin ja oli äänestäjällekin sujuvampi, kun tilaa oli enemmän.

Positiiviset

Osa testaajista koki asetelman selkeäksi. Selkeyden tunne vaikutti kumpuavan siitä, että vaaleihin sai keskittyä selkeästi yksi kerrallaan. Osa äänestäjistä pohti, että yhteen vaaliin keskittyminen yhdessä kopissa helpottaa monien erityisryhmien äänestämistä.

"Olipas tämä selkeää näin."

Kriittiset

Koppipariasetelma aiheutti runsaasti suullisen opastamisen tarvetta. Se on ymmärrettävää, sillä asetelma oli uusi kaikille. Erytisen hankala oli sisäistä, että koppiparin toinen puolisko ei ole "vapaa" silloin, kun toisessa on äänestäjä (vaalisalaisuuden vuoksi kahta äänestäjää ei voi päästä näin vierekkäin oleviin koppeihin samanaikaisesti). Myös ensikertalaisten eli lukiolaistestaajien näkökulmasta tämä oli hankalaa.

"Selkeähän tämä on, mutta mieluummin kävisin samassa kopissa."

"Sekoaisin tästä kyllä että on kaksi koppia, outoa on."

"Turhaa, että käydään kahdessa kopissa."

"Kävin vahingossa kahdessa aluevaalikopissa."

Havainnot

Koppipariasetelmassa äänestyspaikalla muodostui jonoja hyvin helposti. Kulkureittejä ei saatu muodostettua selkeäksi, mistä seurasi poukkoilua ja eksymistä.

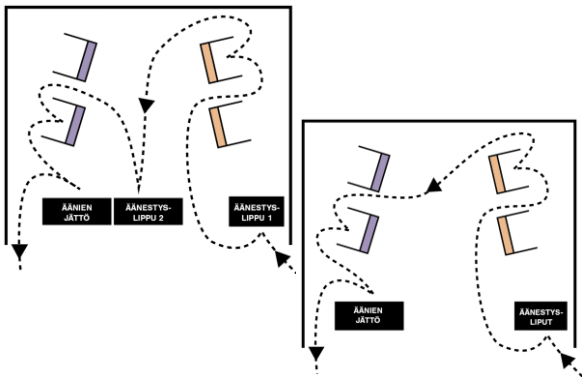
Kulkua helpotti hieman koppiparin porrastettu asetelma siten, että kuntavaalikopista on mahdollista nähdä aluevaalikoppi tai sen tunnusvärit.

Tämän lisäksi vaalisalaisuuden edellyttämien näköesteiden rakentaminen olisi tässä avoimessa nelion muotoisessa tilassa työlästä.

Johtopäätökset

Koppipariasetelma ei testausten perusteella sovellu ahtaisiin äänestyspaikkoihin, joissa äänestäjävolyyymi on suuri. Järjestely edellyttää runsaasti suullista opastusta eikä toimi itsenäisesti ilman ohjausta. Asetelma voi toimia tilavissa ympäristöissä, mutta vaatii selkeän kulunohjaamisen tavan ja riittävästi virkailijoita. Kopista toiseen siirtyminen koettiin myös riskinä unohtuvien äänestyslippujen ja tavaroiden näkökulmasta. Kopin sisäpuolella vähäisempi materiaalmäärä koettiin positiivisena. Tämä etu on saavutettavissa myös muilla järjestelyillä.

Testattu asetelma: B Putkimainen malli

Johtopäätökset

Putkimallilla ratkaisee tehokkaasti lippujen sekoittumisen ongelman, mutta edellyttää riittävästi tilaa ja selkeää kulunohjausta opasteilla, tilajärjestelyillä ja suullisella opastuksella.

Jos tila sallii, vaali kerrallaan -putkitus on varmin tapa ennaltaehkäistä lippujen sekoittumista tai virhemerkintöjä. Malli ei sovellu ahtaisiin äänestyspaikkoihin.

Testauksen tavoite ja rajoitteet

Testauksen tarkoitus oli nähdä, mitä äänestyspaikalta ja äänestäjältä vaatisi vaalien niin sanottu vaalien putkittaminen yksi kerrallaan suoritettavaksi.

Miten testattiin

Aluksi asetelmaa testattiin automarketin testiympäristössä yhteensä neljällä kopilla. Testiäänestäjä sai aluksi vain kuntavaalien lipun. Äänestysmerkinnän tehtyään hän palautti lipun ja sai tilalle aluevaalien lipun. Molemmat liput vastaanotettiin samalla toimitsijapisteellä. Loppuvaiheessa asetelmaa testattiin vielä lyhyesti siten, että testiäänestäjä sai molemmat äänestysliput samalla kertaa ja kävi putkimaisesti molemmissa kopeissa äänestämässä.

Tilajärjestelyyn liittyvät asiat

Testausympäristön äänestyspaikalla on normaalisti kolme äänestyskoppia. Tämä aseteltu vaatisi paikalle yhteensä kuusi koppia. Testauksessa tilaan ei saatu mahtumaan kuutta koppia siten, että vaalisalaisuuteen liittyvät näköesteet olisi mahdollista rakentaa järkevästi ja koppien etäisyys toisistaan olisi ollut riittävä. Esteetön äänestyskoppi ei myöskään olisi mahtunut käytössä olevaan tilaan.

Tässä asetelussa on hyvin kriittistä miettiä äänestäjien kulun ohjaamista. Onko kuntavaaleille erikseen oma toimitsijapöytä? Mitä reittiä sieltä palataan aluevaalikopeille?

Positiiviset

Yksi lippu kerrallaan -ratkaisu teki lippujen sekoittamisen lähes mahdottomaksi ja sai testaajilta myönteisen vastaanoton.

"On hyvä idea erottaa vaalit näin toisistaan, mutta ohjeistuksen pitää olla tosi rautalankaa. Pienellä paikkakunnalla tämä ei olisi vaikeaa, kun kaikille ehtisi selittää miten homma toimii."

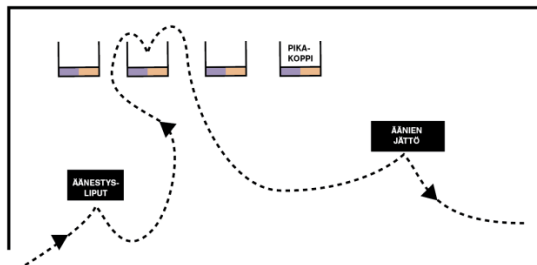
Kriittiset

Asettelu sai testaajilta kritiikkiä ahtaudestaan. Tähän vaikutti varmasti se, että asetelmassamme keskelle aluetta muodostui ruuhkaa, kun aluevaalikopeille oli hetimitään jonoa. Testaajat kaipasivat hyvin selkeää "polkua" jota seurata. Myös toisten äänestäjien käytös sai itsen epäoimään oikeaa reittiä.

"Mietin siinä että kumpaan koppiin mun nyt oikein kuuluu mennä, kun edellä oleva poukkoili".

"Tässä pitäisi olla selkeästi että miten pitää kulkea".

Testattu asetelma: C Yhdistelmäkopit

Johtopäätökset:

Yhdistelmäkoppi on toimiva ratkaisu, erityisesti yhdistettynä hyvään suulliseen opastukseen.

Testauksen tavoitteet ja rajaukset

Yhdistelmäkoppi (eli kaksi vaalia samassa kopissa) oli 2025 vaalien eniten valittu tapa järjestää samanaikaiset vaalit. Tätä asetelmaa testattiin siksi vain yhdessä testauspäivässä ja siinäkin rajallisen ajan. Tämän asetelman yhteydessä oli tarkoituksena testata erilaisten suullisen opastamisen tapojen vaikutusta äänestäjiin.

Miten tätä testattiin?

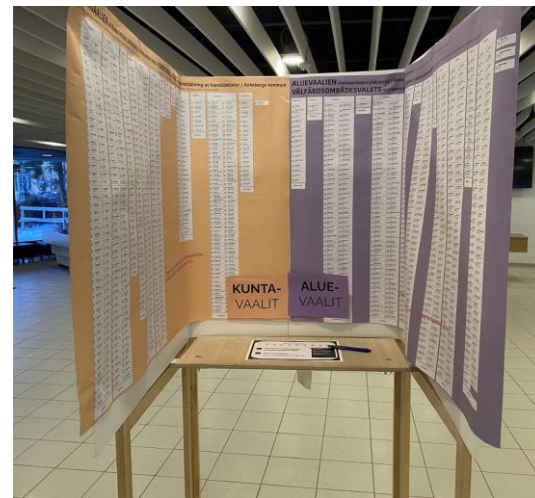
Yhdistelmäkoppeja testattiin toisessa testauspäivässä sekä koko äänestyspaikan järjestelyinä että ns. pikakoppiratkaisuna.

Palautteet ja havainnot

Usea testaaja kommentoi, että kahdet vaalit samassa kopissa oli "ihan riittävän selkeää" edellisellä kerralla ja tässä testauksessa. (Testausten paikkakunnalla oli yhdistelmäkopit kaikilla äänestyspaikoilla vuoden 2025 vaaleissa, joten tämän oletettiin olevan tuttu asetelma osalle testaajista).

Jotkut testaajista huomauttivat kopin kognitiivisesta kuormasta, viitaten esimerkiksi omaan tai läheisen keskittymishäiriöihin.

Äänestystehtävän suorittamisessa tuli tässä asetelmassa vähiten virheitä. Vaalitestauksessa oli ilmeistä, että tätä tuki rauhallisena ja kattavana toteutettu suullinen opastus. Äänestyslippuja ojentaessa sai henkilökohtaisen opastuksen järjestelyihin ja lisäksi äänestysalueella oli saatavilla vaalivirkailija, joka opasti jokaisen äänestäjän kulkua.

Testattu asetelma: **D Pikakoppi**

Johtopäätökset

Pikakoppi vaati melko paljon selittämistä testaajille, mikä on ymmärrettävää. Ajatus oli uusi ja vieras.

Vaikka pikakoppi sinänsä toimi ja sai osalta testaajilta kannatusta, on mietittävä tulisiko erillisen pikakopin sijaan yleisesti ottaen äänestyspaikkoja suunnitella miettiä, mitä äänestäjien eritahtisuus edellyttää.

Testauksen tarkoitus ja rajaukset

Pikakopin tarkoituksena oli testata ajatusta, jossa enemmän aikaa tarvitsevien äänestäjien ei tarvitse ottaa paineita jonosta ja muista äänestäjistä. Inspiraatiota haettiin kauppojen pikakassamallista. Jos nopeille ja kiireisille on oma kaistansa, voiko se rauhoittaa äänestämistä muilla kopeilla? Lisäksi pikakoppi toimi vertailun työkaluna asetelmassa, jossa sen vaihtoehtona oli vaalikohtaiset äänestyskoppiparit.

Miten tätä testattiin?

Työväenopistolla yksi yhdistelmäkoppi oli osoitettu ja nimetty pikakopiksi. Alun testiasetelmassa se oli muiden samanlaisten yhdistelmäkoppien vieressä vain nimettynä pikakopiksi.

Toisessa testiasetelmassa muut kopit olivat vaalikohtaisessa äänestyskoppipariasetelmassa, jolloin pikakoppi erottui niistä enemmän.

Palautteet

Testaajien palautteet pikakopista jakautuivat. Osa piti ajatusta hyvänä ja näki itsensä "ehdottomasti pikakoppiäänestäjänä". Erityisen hyvin pikakoppien katsottiin soveltuvan ennakoöäänestyspaikoille. Osa taas kritisoi: äänestäminen on muutoinkin nopeaa joten ei tarvita mitään erityisen pikaista, koettiin että pikaisesti äänestäminen jopa alentaa äänestämisen arvoa tai ei nähty tällaista ratkaisua muutoinkaan tarpeellisenä.

"Ihan hyvä jos muistaa ja tietää ketä äänestää."

"Käyttäisin ehdottomasti tällaista koppia kun tiedän tarkalleen kettä äänestän."

"Tuntuu, että normaalikin äänestäminenkin menisi ihan nopeasti, että mikä siinä voi olla nopeampaa."

"Pikakopista tuli sellainen olo, ettei tätä pidä ottaa vakavasti."

"Pikakoppi ei kuulu vaalipäivään, koska se on juhlallinen äänestys."

4.6 Vaalitestaukset: Ääntenlaskennan tulokset

Oheiseen taulukkoon on koottu edellä kuvattujen testiasetelmien "äänestystulokset", joiden avulla seurattiin testaajien suoriutumista heille annettusta äänestystehtävästä. Ääniä voidaan pitää suuntaa-antavina viitteinä erilaisten äänestyspaikka-järjestelyiden paremmuudesta, mutta tällä raportilla annetut suositukset perustuvat ennen kaikkea muotoilijoiden samanaikaisiin havaintoihin ja testaajien sanallisiin palautteisiin. Testiasetelmien sisällä testattiin ristiin useita muuttujia (mm. värierottelua, erilaisia opasteita, heikompaa ja vahvempaa suullista opastamista), joten äänestystehtävässä onnistuminen ei ole suoraan linkitettävissä ainoastaan valittuun äänestyspaikkajärjestelyn tapaan.

Taulukossa esitetyistä hylätyistä äänistä on oikaistu pois sellaiset äänet, joissa on tehtävänantoon nähden äänestetty väärää henkilöä ja valittu äänestyslipulle summittaisesti jonkun muun ehdokkaan numero ko. vaalista. Tulkintamme mukaan nämä äänestäjät ovat osanneet katsoa numeron ehdokaslistalta ja merkitä sen oikeaan äänestyslippuun, mutta eivät ole kiireessä tai tilanteen erikoisuuden vuoksi sisäistäneet samaansa tehtävänantoa. Hylättyjä ääniä ovat siis olleet ainoastaan tyhjä lippu, väärän vaalin numero väärällä lipulla sekä sutatut ja epäselvät merkinnät.

Tulosten perusteella vaalien erottaminen vaalikohtaisiin koppeihin kannattaa ennen kaikkea tehdä äänestäjän reittiä "putkittamalla" siten, että hän äänestää vain yhdessä vaalissa kerrallaan. Automarketin putkitetussa testiasetelmassa B äänestäjät onnistuivat paremmin verrattuna automarketin (A) tai työväenopiston (D) koppipariasetelmaan. Työväenopiston parempaa äänestystulosta testausasetelmassa D selittää havaintojemme mukaan erityisesti tehostettu äänestäjien suullinen ohjeistus verrattuna automarketin asetelmaan A.

Työväenopistolla toteutettu asetelman C äänestystulos antaa puolestaan viitteitä, että myös yhdistelmäkopit ovat samanaikaisesti järjestettävissä vaaleissa toimiva ratkaisu, kun niihin yhdistetään vaalivirkailijoiden vahvaa suullista opastamista, tehostettua värierottelua ja selkeytettyä ohjeistusta.

Vaalitestausten ääntenlaskennan tulokset:			
Vaalitestausta automarketissa	Testiasetelma A: Vaalikohtaiset kopit, koppipari	Äänestystulos: Kuntaääniä: 43 Hylätyt kunta: 4,7 %	Alueääniä: 43 Hylätyt alue: 32,6 %
	Testiasetelma B: Vaalikohtaiset kopit, putkitus	Äänestystulos: Kuntaääniä: 49 Hylätyt kunta: 4,1 %	Alueääniä: 38 Hylätyt alue: 7,9 %
Vaalitestausta työväenopistolla	Testiasetelma C: Yhdistelmäkopit: Kaksi vaalia samassa kopissa + pikakoppi	Äänestystulos: Kuntaääniä: 64 Hylätyt kunta: 4,7 %	Alueääniä: 52 Hylätyt alue: 5,8 %
	Testiasetelma D: Vaalikohtaiset kopit, koppiparit + pikakoppi	Äänestystulos: Kuntaääniä: 80 Hylätyt kunta: 5,0 %	Alueääniä: 77 Hylätyt alue: 10,4 %

4.7 Vaalitestaukset: Vaalien visuaalinen erottaminen

Testauksen tavoitteet ja rajaukset

Tarkoitus oli testata vaalien selkeämmän väreillä erottamisen vaikutuksia äänestäjiin. Lisäksi tavoitteena oli testata, miten laajasti värikoodausta voidaan äänestyspaikan opasteissa ja materiaaleissa hyödyntää.

Testauksen toteutus

Testeissä kokeiltiin vaalien selkeämpää erottamista väreillä. Lisäksi kokeiltiin erottuvampaa väriä kuntavaaleille valkoisen sijaan. Käytetyt värit olivat kaksi keltaisen/oranssin sävyä kuntavaaleille ja vuoden 2025 vaaleissa käytettyä violetin sävyä aluevaaleille. Alkuperäistä violetin sävyä ei haluttu muuttaa, jotta minimoidaan mahdollinen sekaannus vuoden 2025 vaaleihin.

Värit olivat käytössä äänestyslipuissa, ehdokaslistojen taustavärinä, koppien merkinnöissä sekä ohjemateriaaleissa. Loppuhaastattelussa testaaajia pyydettiin vertailemaan väryhdistelmiä edellisissä vaaleissa käytettyihin valkoiseen ja violettiin.

Positiiviset palautteet testaaajilta

Värikoodaus sai hyvää palautetta suurimmalta osalta testaaajista sekä spontaanisti, että asiasta erikseen kysyttäessä.

"Värijuttu on hieno ja visuaalisesti selkeä – viime keväänä en kiinnittänyt huomiota väreihin. Valkoinen ei ole oikeastaan mikään väri. Lehdessä pitäisi ehdokkaiden mainoksetkin olla samoilla väripohjilla!"

"Värit helpotti tunnistamaan minne pitää mennä."

Kriittiset palautteet testaaajilta

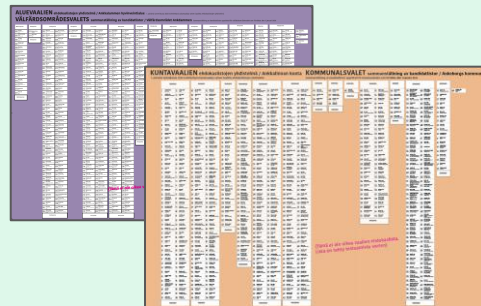
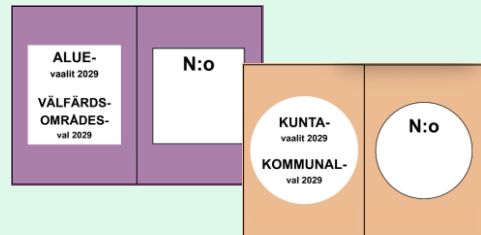
Kaikki eivät pistäneet merkille värien käyttöä. Osa testaaajista sanoi väreistä kysyttäessä, ettei värien käytöllä ole merkitystä. Painavin kritiikki liittyi punavihersokeuteen, mikä on huomioitava tunnisteina käytettyjen värien valinnassa. Väreihin toivottiin myös lisää kirkkautta.

"Voisi olla kirkkaammatkin värit. Ehkä vastavärit?"

"Pitäiskö olla enemmän kuin pelkkä väri. Esimerkiksi ympyrä ja neliö. En huomannut värejä."

Johtopäätöksiä

Värikoodaus auttaa osaa äänestäjistä hahmottamaan, mikä materiaali liittyy mihinkin vaaliin. Koska värikoodaus ei kuitenkaan kiinnittänyt kaikkien huomiota, on vaalit toki erotettava toisistaan myös sanallisesti ja esimerkiksi muotoja hyödyntäen.

4.8 Vaalitestaukset: Ohjeet, opastukset ja äänestysmateriaalit

Testaamisen tavoite ja tarkoitus

Selvityksessä testattiin useampaa erilaista tapaa opastaa äänestäjää äänestyspaikalla – sekä visuaalisia ohjejulisteita että äänestysmateriaaleissa (äänestysliput, ehdokaslistat) olevia ohjeita. Erityistä huomiota kiinnitettiin äänestysmerkinnän tekoon liittyvään ohjeistukseen: kartoituksen perusteella tunnistettiin, että olemassaoleva ohjeistus kuvaa hyvin niukasti, mitä äänestäjän tulisi äänestyskopin sisällä osata tehdä, vaikka tämä on äänestyspolun kriittisin vaihe.

Mitä testattiin

Erilaisia testiversioita luotiin seuraavista:

- Ohjejulisteita äänestysalueelle ja sen ovelle
- Ohjeiden ja opasteiden vaiheistamista äänestyspolulle
- Äänestyskoppien sisältä löytyviä ohjeita
- Äänestyslipusta erilaisia versioita

Eri testausasetelmissä opastukset ja ohjeistukset saattoivat olla erilaisia. Testaajilta kysyttiin ohjeistuksen ja opastuksen toimivuudesta esimerkiksi kysymällä, mihin opasteeseen hän kiinnitti huomiota.

Mitä testattiin: Äänestysliput

Mitä testattiin

Kokeiluissa testattiin värin vahvistusta osana vaalien värikoodausta, isompia tekstejä, muotokoodausta (ympyrä ja neliö) ja tarkentavaa ohjetta aluevaalilipussa.

Palautteet

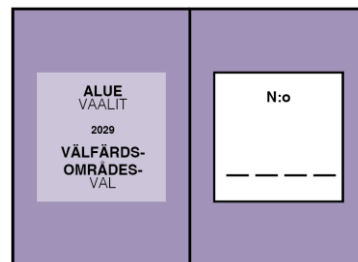
Keskeisimmäksi ongelmaksi koettiin lippujen ja numeroiden sekoittuminen. Konkreettisenä parannusehdotuksena esitettiin, että kuntavaalien lippu säilyisi nykyisenkaltaisena ja aluevaalien lippuun lisättäisiin neljä viivaa tai ruutua numeron kirjoittamista varten, jotta äänestäjä havaitsisi nelinumeroisuuden. Lippuihin toivottiin myös vaalin nimen näkyvyyttä ulkokannessa. Vaalivirkailijat ehdottivat, että liput voisivat erota värin lisäksi myös muodoltaan tai numeroiden merkintäpaikkojen osalta.

Johtopäätökset

Vahvempi värikoodaus äänestyslipuissa olisi tärkeintä. Kyseisen vaalin nimen korostaminen aiempaa isommalla on tärkeää. Lipun tulisi olla hyvin selkeä ja yksinkertainen.

Neljän viivan käyttö aluevaalilipussa: Suunnitteluvaiheessa testattavaksi harkittiin aluevaalilippuihin neljän viivan piirtämistä numeropaikaksi. Sen käytännön testaamisesta luovuttiin lopulta. Viivojen käytön myötä virhemerkintöjen voidaan olettaa lisääntyvän ja tuovan haastetta ääntenlaskuun: hyväksytäänkö vain merkinnät, joissa numerot on kirjattu tarkasti viivoille? Entä jos ne on merkitty muuten oikein, muttei viivojen mukaisesti? Lisähaastetta tuo, että kuntavaalien ehdokasnumerot ovat 1-3 numeroisia eikä kuntalippuun viivoja voi merkitä. Näin ollen eri tavoilla käytettävien ehdokaslippujen ja viivojen käytön opastaminen toisi merkittävää lisähaastetta vaalivirkailijoiden antamaan ohjeistukseen ja aiheuttaisi hyvin todennäköisesti hämmennystä äänestäjälle.

Suunnitteluvaiheessa hahmoteltu neljän viivan äänestyslippu, jonka testaamisesta luovuttiin.

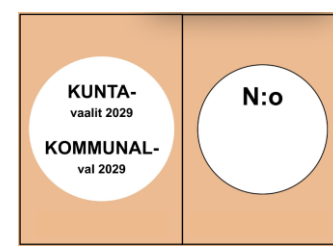
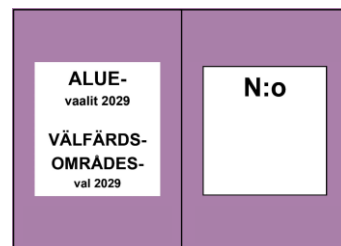
Aluevaalilippuun sanallisesti lisätty huomio nelinumeroisesta ehdokasnumerosta.

Ensimmäisen vaalitestauspäivän ehdokasliput, joissa kokeiltiin eri kokoisten N:o selitteiden vaikutusta merkintöjen selkeyteen.

Toisen vaalitestauspäivän äänestyslippu, joissa vaalien nimet oli korostettu testiäänestäjien toiveesta.

Mitä testattiin: Ehdokaslistat

Mitä testattiin

Ehdokaslistojen pohjana käytettiin Turun kuntavaalien ehdokaslistaa sekä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen listaa havainnollistamaan suurien ehdokaslistojen koon todellisuutta. Listoihin muutettiin ne nimet, joita tehtävissä pyydettiin äänestämään. Kokeiluissa testattiin taustavärien vahvistusta osana vaalien värikoodausta. Ensimmäisen testauksen palautteiden pohjalta toisessa testauksessa puolueiden nimien löydettävyyttä testattiin lisäämällä puolueiden nimet myös alareunaan, josta lyhyemmän ja heikkonäköisemmän äänestäjän olisi helpompi löytää etsimänsä puolue. Otsikkokentän tekstejä suurennettiin ensimmäisen testauksen palautteen perusteella.

Palautteet

Ehdokaslistoihin liittyen vaalivirkailijat, asiantuntijat ja testaajat nostivat esiin useita kehittämistarpeita. Fonttikokoa toivottiin suuremmaksi, puolueiden nimiä ja erottelua selkeämmäksi (esimerkiksi puolueiden värien käyttämisellä nimikentän taustalla) ja listojen muotoilu selkeämmäksi niin, etteivät rivit hyppisi silmissä. Pitkät listat taitettuna pieneen koppiin eivät ole helppokäyttöisiä: kun ehdokkaita on paljon ja ehdokasnumerosarja on monimuotoinen, äänestäjän on vaikea löytää numero, pitää mielessä oikeaa numeroa ja tarkistaa se listalta.

Johtopäätökset

Ehdokkaan numeron varmistaminen (tai joissain tapauksissa ehdokkaan viimehetken valitseminen) äänestyskopin ehdokaslistalta on monille tärkeää. Siksi on olennaista, että listat ovat helposti luettavia myös silloin, kun ehdokkaiden määrä on suuri.

*Otsikkokentän
tekstien
korostamisen
testauksia.*

*Puolueiden nimiä
kokeiltiin lisättävänä
myös alareunoihin.*

The image shows two screenshots of candidate lists. The top screenshot is a large purple table titled "ALUEVAALIEN ehdokaslistojen yhdistelmä / Ankkalammen hyvinvointialue VÄLFÄRDSOMRÅDESVALETS Sammanställning av kandidatlistor / Vårfrådområdet Ankkalammen". It contains multiple columns of candidate names and party affiliations. The bottom screenshot is a smaller yellow table titled "Ankkalammen kunnan KUNTAVALIEN ehdokaslistojen yhdistelmä". It also contains columns of candidate names and party affiliations. Arrows point from text annotations to specific parts of the tables. One arrow points to the header area of the purple table, and another points to the header area of the yellow table. A third arrow points to a specific row in the purple table.

Mitä testattiin: Ohjejulistet

Mitä testattiin

Testauksissa kokeiltiin erilaisia ohjejulisteita äänestysalueelle ja sen ovelle. Suosituksen perusteella testattiin myös ohjejulisteen pilkkomista äänestämisen eri vaiheisiin.

Palautteet

Selkeytetty juliste koettiin testauksissa hyväksi ja erityisesti ensikertalaisille tai muunkielisille äänestäjille hyödylliseksi. Harva kuitenkaan tutustui julisteiden sisältöön oma-aloitteisesti: vaikka julistet koettiin jälkikäteen hyödyllisiksi, niitä ei otu itse huomattu. Myös vaiheistettujen julisteiden ongelmana oli, ettei niihin kiinnitetty oma-aloitteisesti huomiota: kun äänestäjä astuu äänestysalueelle, edessä siintää vain oikean kopin löytäminen. Asiantuntijaraati toi myös esiin, että monimutkainen julisteen sisältö ehti unohtua matkalla jonosta koppiin.

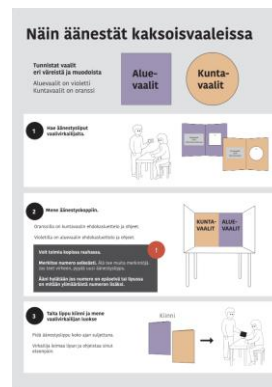
Kokeneimmat äänestäjät suorastaan ihmettelivät, mihin ohjeita tarvitaan. Eräs testaaja totesi opasteista kysyttäessä: "20 vuotta olen tullut tuosta samasta ovesta tänne sisään", viitaten ohjeistuksen tarpeettomuuteen.

Johtopäätökset

Valtaosa testaajista ei pystynyt palauttamaan mieleen opasteita tai ohjeita äänestämisen jälkeen, eikä ihmisten juuri nähty pysähtyvän lukemaan ohjejulisteita. Etenkin kokeneet äänestäjät on selvästi havahdutettava huomaamaan, mikäli äänestyspaikalla jokin on eri tavalla – pelkät ohjejulistet eivät ole tähän riittävä keino.

Selkeä havainto oli, että ohjeistusten tulisi olla äänestysalueen ulkopuolella, esimerkiksi jonotuksen kohdalla. Kun äänestäminen astuu äänestysalueelle, hän ei enää kiinnitä huomiota opastekyltteihin, vaan etsii katseellaan kopia ja suuntaa sinne. Vaiheittaisen opastamisen ei siis todettu olevan toimiva.

Erlaisia testattuja ohjejulisteita äänestyspaikan ovensuuhun.

Vaiheistetut ohjejulistet, joita ripoteltiin äänestysalueelle kyseisen kontaktipisteen eteen.

Äänen merkitsemistä ohjeistava juliste.

Mitä testattiin: Äänestyskopin sisällä olevat ohjeet

Mitä testattiin

Testauksissa kokeiltiin erilaisia äänestyskoppien sisällä olevalla pöytätasolla löytyviä ohjeita, mukaan lukien kopista normaalisti löytyvää numeronkirjoitusohjetta. Tavoitteena oli selvittää, millainen ohjeistus kiinnittää äänestäjän huomion ja auttaa parhaiten äänestäjää suoriutumisessa.

Palautteet

Kokeneemmat äänestäjät kiinnittivät kopissa oleviin ohjeisiin huomattavan vähän huomiota. Pöytätasolla olevat ohjeet myös hautautuivat usein tasolle laskettujen tavaroiden, kuten hanskojen, laukujen ja äänestyslippujen, alle.

Digikyselyyn vastanneet lukilaiset arvostivat äänestyskopin sisällä olevaa äänestysohjetta. Myös nuorimmat testaajat antoivat suullista palautetta, että "äänestäminen oli helppoa kun vaan seurasi ohjeita".

Numeronkirjoitusohje koettiin hyväksi, vaikka sitä ei aina aktiivisesti katsottukaan.

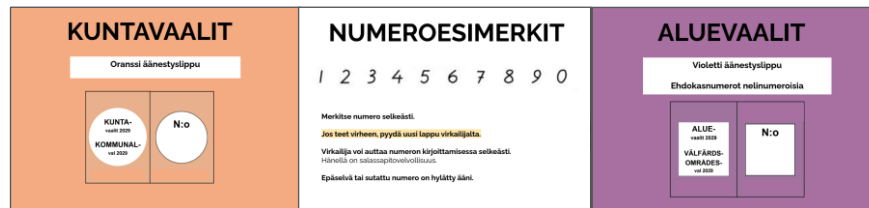
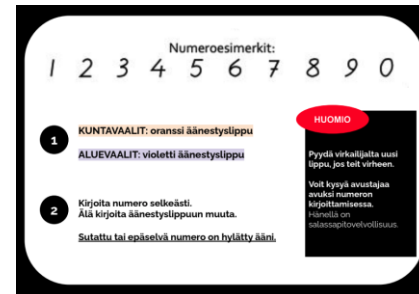
Johtopäätökset

Äänestyskopin sisällä olevat ohjeet jäävät helposti huomaamatta, vaikka ne sisältävät olennaista tietoa, joka olisi avuksi monelle (esimerkiksi uuden lipun pyytämisen mahdollisuus). Siksi tulisi miettiä, voiko ohjeiden näkyvyyttä parantaa.

Yhdistelmäkopissa testattu ohjeistus, johon on merkitty kopissa toimimisen vaiheet kahdella kohdalla, sekä korostettu huomioitavia asioita. Vahvalla mustalla korostuksella testattiin myös sitä, kiinnittävätkö äänestäjät opasteeseen paremmin huomiota.

Eriytetyissä kopeissa testattuja ohjeita.

Yhdistelmäkopissa testattu kolmeosaisen ohjeistuksen yhdistelmä.

4.9 Vaalitestaukset: Äänestämisen tunnekokemus

Testaamisen tavoite ja tarkoitus

Aiemmat selvitykset, kuntien kyselyt, asiantuntijaraati ja vierailut erityisryhmien kanssa osoittivat, miten merkityksellinen asia tunnekokemus on äänestämisessä. Tämä korostuu erityisesti silloin, kun äänestämisyjärjestelyt poikkeavat totutusta. Äänestäminen on harvoin toistuva ja äänestäjälle mahdollisesti aika tärkeäkin hetki, jota ei haluta mokata. Äänestämiseen liittyy myös usein jännitystä.

Miten tätä testattiin?

Testauksissa seurattiin jännityksen toteutumista kaikissa eri testiasetelmissa osana testaajien havainnointia ja haastattelemista. Seurannan kohteena oli erilaisten asetelmien, opasteiden sekä suullisen opastuksen vaikutukset testaajien kuvailemaan tunnetilaan. Haastatteluissa yksi aihe oli äänestämistilanteeseen liittyvä kokemus: mitkä asiat siihen vaikuttavat?

Havaintoja ja palautteita

Testauksissa äänestäjien tunnekokemus nousi toistuvaksi puheenaiheeksi ilman erityistä johdattelua aiheeseen. Jännitys koettiin usein myös myönteisenä, enemmänkin merkinä asian tärkeydestä. Epätietoisuudesta johtuva jännitys koettiin sen sijaan kuormittavana. Sekä kokeneet että ensikertalaiset äänestäjät kokivat jännitystä.

“Äänestystilanne on aina jännittävä, pitää osata olla nopea ja skarpat, se tekee olon hataraksi.”

“Jännittää, mutta se on ihan hyvä myös, ei aina haittaa! Ei liian rentoa tulekaan olla, ollaan totisten asioiden äärellä.”

Ennakoöäänestyspaikan ympäristö (erityisesti kauppakeskukset) koettiin ärsykekuormaltaan haastaviksi. Hälyisessä tilassa opasteisiin on vaikea kiinnittää huomiota ja tilan hahmottaminen vie aikaa.

“Äänestyspaikat on aika sekavia - varsinkin marketeissa. Monta sisääntuloa, ihmiset parveilee miten sattuu. Täytyy aina vähän aikaa seurata miten täällä tulee toimia.”

Epävarmuus voi alkaa jo paljon ennen äänestyskoppia: onko tämä oikea rakennus, mikä on oikea ulko-ovi jne. Lyhytkin suullinen alkuopastus riitti muuttamaan äänestäjän kokemuksen hämmennyksestä luottavaiseksi. Johdonmukainen värikoodaus ja selkeä polku vähensivät tarvetta tulkita uutta informaatiota. Kun kopit oli aseteltu pareittain, epäselvän kulkureitin vaikutus äänestäjiin näkyi ja kuului selvästi: missä se toinen koppi oikein on, meneekö tämä nyt oikein?

Johtopäätöksiä

Äänestäjän tunnekokemus syntyy kahdesta tekijästä: vaalien merkityksellisyyden tunteesta ja epätietoisuudesta. Ensin mainittu on myönteinen, eikä sitä tule poistaa. Jälkimmäinen on se, johon tulee suunnittelulla vaikuttaa.

Epätietoisuus voi alkaa ennen äänestyspaikkaa, jos äänestäjällä ei ole selkeää kuvaa kahden vaalin samanaikaisuudesta ja niiden välisistä eroista tai äänestysprosessin kulusta. Epätietoisuus voi pahentua äänestyspaikalla, jos ympäristö on kuormittava tai epäselvä. Samanaikaisten vaalien kontekstissa tämä on erityinen riski, koska tilanne poikkeaa siitä, mihin äänestäjä on aiemmin tottunut.

Testauksissa havaittiin seuraavia mahdollisuuksia epätietoisuuden tunteeseen puuttumiseksi:

- Ennakkoon saatu tieto
- Johdonmukainen värikoodaus opastuksena
- Suullinen ensikohtaaminen
- Selkeä äänestäjän reitti ja koppien sijoittelu (esimerkiksi putkitus)

Nämä eivät ole vaihtoehtoisia keinoja, vaan toisiaan vahvistavia ratkaisuja.

4.10 Vaalitestaukset: Toisista vaaleista kieltäytyminen

Testaamisen tavoite ja tarkoitus

Taustaselvityksistä löytyi viitteitä, että osa äänestäjistä on ottanut aluevaalin äänestyslipun vastaan ilman tarkoitusta äänestää aluevaaleissa. Tämä on mahdollisesti johtanut tyhjien äänien ja hylättyjen merkintöjen lisääntyneeseen määrään.

Miten tätä testattiin?

Yksi äänestystehtävistä pyysi testiäänestäjää äänestämään vain kuntavaalissa ja jättämään äänestämättä aluevaaleissa. Lisäksi äänestyslippujen tarjoajat kokeilivat erilaisia tapoja ojentaa liput sekä erilaisia repliikkejä. Näiden vaikutuksia äänestystehtävän toteuttamiseen seurattiin haastattelemalla ja ääntenlaskussa.

Havainnot ja palautteita

Testaus osoitti, että kieltäytymiseen liittyy selkeä sosiaalinen paine. Kun lippuja ojennettiin suoraan käteen, jokainen tämän äänestystehtävän saanut otti molemmat liput. Aluevaalilippu palautettiin näissä tapauksissa tyhjänä tai satunnaisen merkinnän kanssa.

Testauksessa kokeiltiin erilaisia tehtäviin kirjoitettuja etukäteisohjeistamisen tapoja, joilla äänestäjä voi itse kieltäytyä toisesta äänestyslipusta. Kun äänestäjälle annettiin henkilökohtaisempi suullinen lupa kieltäytyä aluevaalin lipusta (äänestystehtävän antanut henkilö ohjeisti: "sinun tulee äänestää vain kuntavaalissa"), kaikki tämän tehtävän saaneet kieltäytyivät ongelmitta aluevaalin äänestyslipusta riippumatta lippujen tarjoamisen tavasta.

"Oli helppo kieltäytyä aluevaalilipusta, kun kerran kysyttiin haluatko äänestää vaan toisessa vai molemmissa."

Kyse ei ole vain käytännön sujuvuudesta, vaan kieltäytymiseen liittyy selvä tunnekokemus. Äänestäjä ei välttämättä uskalla kieltäytyä jonon edessä toisesta vaalista, vaikka ei aikoisikaan siinä äänestää. Testaajat kertoivat myös vuoden 2025 vaaleissa käyneistä tilanteista, joissa näin pääsi käymään.

"Tiesin, etten aio äänestää aluevaalissa. Hämmennyin ojennetuista lipuista sen verran, että otin lipun vastaan. Kopissa mietin mitä ihmettä tekisin - päädyin piirtämään siihen rukkasen."

Toisaalta osa äänestäjistä saattaa nimenomaan haluta ottaa lipun, vaikka ei aikoisikaan vaaleissa äänestää ja ilmaista kantansa kirjoittamalla äänestyslippuun omat terveisensä.

Johtopäätökset

Kuten FNES 2026:n selvityksessäkin esitettiin, toisessa vaalissa äänestämistä kieltäytyminen ei kuulu vaalisalaisuuden piiriin. Myös testaukset tukivat tätä havaintoa: kieltäytymiseen liittyy vahva inhimillinen tunnekokemus ja sosiaalinen ulottuvuus.

Testaukset osoittivat, että äänestyslippujen tarjoamisen tapa vaikuttaa suoraan siihen, joutuuko äänestäjä tilanteeseen, jossa sosiaalinen paine ohjaa ottamaan vastaan lipun vaaliin jossa ei aio äänestää. Tämä nostaa tyhjien eli hylättyjen äänten määrää.

Äänestyslippujen tarjoamisen tavan tulee olla mahdollisimman neutraali sekä suulliselta ohjeeltaan että asettelultaan. Mikäli äänestysliput jaetaan pöydältä käsin, ne voidaan esimerkiksi nostaa valmiiksi aina seuraavaa jonottajaa varten. Suora kysymys "äänestätkö molemmissa vaaleissa?" on huonoin vaihtoehto - se asettaa äänestäjän tilanteeseen, jossa kieltäytyminen toisesta vaalista pitää tehdä näkyväsi ja aktiivisesti. Sen sijaan tulisi kertoa toteavaan sävyyn kumman värinen äänestyslippu kuuluu kumpaan vaaliin ja tästä voi poimia haluamansa liput. Neutraalin tarjoamisen ei tarvitse tarkoittaa sitä, että kannustetaan äänestämään vain yksissä vaaleissa.

**Selvitys oikeusministeriölle:
Äänestysjärjestelyt samanaikaisesti
toimitettavissa vaaleissa**

13.4.2026

Kolmas Persoona Oy